

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Proměny graffiti a street art
v České republice od 90. let
po současnost**

Magisterská diplomová práce

BC. KLÁRA KOMÁRKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Míčová

Ústav hudebních věd
Program: Management v kultuře

Brno 2023

MUNI
ARTS

Bibliografický záznam

Autor:	Bc. Klára Komárková Filozofická fakulta Masarykova univerzita Ústav hudebních věd
Název práce:	Proměny graffiti a street art v České republice od 90. let po současnost
Studijní program:	Management v kultuře
Vedoucí práce:	Mgr. Pavlína Míčová
Rok:	2023
Počet stran:	101
Klíčová slova:	graffiti, street art, umění, mural art

Bibliographic record

Author: Bc. Klára Komárková
Faculty of Arts Masaryk University

Title of Thesis: Transformations of graffiti and street art in the Czech Republic
from the 90s to the present

Degree Programme: Culture Management

Supervisor: Mgr. Pavlína Míčová

Year: 2023

Number of Pages: 101

Keywords: graffiti, street art, art, mural art

Anotace

Diplomová práce bude zkoumat vývoj graffiti a street artu v České republice od začátku 90. let až do současnosti. S graffiti a street art se setkáváme takřka každý den, tyto styly se staly součástí našich životů, většina lidí tyto výtvarné projevy přehlíží, mnohdy je však za nimi zajímavý příběh či sdělení autora. Diplomová práce bude zkoumat počátky tohoto umění a jejich transformaci a komercializaci v průběhu let.

Abstract

The diploma thesis will examine the development of graffiti and street art in the Czech Republic from the beginning of the 90s to the present. We encounter graffiti and street art almost every day, they have become a part of our lives, most people overlook these artistic manifestations, but often there is an interesting story or message from the author behind them. The thesis will examine the origins of this art and its transformation and commercialization over the years.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou prací na téma **Proměny graffiti a street art v České republice od 90. let po současnost** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v textu a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 24. dubna 2023

.....
Bc. Klára Komárková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé magisterské práce Mgr. Pavlíně Míčové za konstruktivní rady a připomínky.

Dále chci poděkovat svým blízkým za jejich podporu a pochopení při mém studiu.

Obsah

Seznam obrázků	13
Seznam příloh	14
1 Úvod	15
2 Graffiti a street art	17
2.1 Názvosloví.....	17
2.2 Definice a rozdíly mezi graffiti a street artem.....	18
2.3 Vznik graffiti.....	19
3 Podoba Graffiti a street artu před rokem 1989	22
3.1 Podoba graffiti v České republice a bývalém východním bloku.....	22
3.2 Podoba graffiti v západních zemích.....	23
4 Graffiti scéna po roce 1989	28
4.1 Česká republika	28
4.1.1 Ostravská graffiti scéna	29
4.1.2 Pražská graffiti scéna.....	30
4.1.3 Jihlavská graffiti scéna	33
4.1.4 Brněnská graffiti scéna	34
4.2 Zahraničí.....	34
4.2.1 Bývalý východní blok.....	35
4.2.2. Západní země a města	42
4.3 Graffiti turismus	52
5 Vývoj street artu	68
5.1 Vývoj street artu v zahraničí.....	69
5.2 Vývoj street artu v České republice	70
6 Lokality legálního a nelegálního street artu v České republice	73
6.1 Pražské street art lokality	73
6.2 Brněnské street art lokality.....	74

6.3	Ostravské street art lokality	76
6.4	Plzeňské street art lokality.....	76
7	Komeracionalizace street artu	78
7.1	Street art a jeho využití v médiích	80
7.2	Sbírání umění.....	82
8	Zákon a postihy	84
8.1	Graffiti v České republice a jeho legislativní úprava.....	84
8.2	Potírání graffiti do roku 2001.....	84
8.3	Situace po novelizaci trestního zákona v roce 2001	85
8.4	Úprava graffiti v novém trestním zákoníku.....	86
8.5	Jiné způsoby poškození	88
8.6	Legální graffiti.....	89
9	Závěr	90
	Resumé	93
	Summary	94
	Resumen	95
	Použité zdroje	96
	Příloha 1 - Slovník graffiti pojmů	100

Seznam obrázků

<i>Obr. 1: Graffiti tag v Paříži</i>	18
Zdroj: https://www.graffiti-empire.com/graffiti-tags-and-handstyles/	
<i>Obr. 2: East Side Gallery, Berlin</i>	27
Zdroj: https://trvlmrk.com/en/visiting-the-east-side-gallery-berlin/	
<i>Obr. 3: CHAZ a jeho piece</i>	52
Zdroj: https://www.artcenter.edu/connect/events/chaz-bojorquez.html	
<i>Obr. 4: Los Angeles Downtown</i>	61
Zdroj: https://arrestedmotion.com/2010/11/streets-downtown-la-graffiti-mural	
<i>Obr. 5: Camden Town</i>	63
Zdroj: https://www.sarahransomeart.com/blog/street-art-in-camden-town-london	
<i>Obr. 6: Mural na Sardinii</i>	67
https://strictlysardinia.com/street-art-in-sardinia-murals-orgosolo/	
<i>Obr. 7: Street art</i>	68
Zdroj: https://lobopopart.com.br/en/street-art-graffiti/	
<i>Obr. 8: Stěna Šmeral Brno</i>	75
Zdroj: https://pantograff.cz/ostatni-clanky/graffiti-steny-v-brne/	

Seznam příloh

Slovník graffiti pojmů

1 Úvod

Magisterská diplomová práce Proměny graffiti a street artu v České republice od 90. let po současnost se zabývá tematikou vzniku graffiti scény v České republice s odkazem na zahraniční státy a její transformaci a postupnou komercializaci a to, jak se během let změnil názor společnosti na tento umělecký směr. Zejména používání graffiti a street artu v médiích a marketingové komunikaci je zcela zásadním momentem ve vývoji. Práce se zabývá také ilegalitou a zákonem dané problematiky, ale také využití graffiti umění v cestovním ruchu spolu s přiblížením konkrétních lokalit.

Graffiti, které pochází ze Spojených Států, kde se postupně vyvíjelo od 70. let 20. století, se začalo v České republice ve velkém objevovat po pádu režimu v roce 1989, pouliční umělci nacházeli inspiraci jak v tisku a televizi, tak ve fotografiích ze zahraničí. První graffiti v česku je ale od těch amerických přece jen trochu odlišné, ze začátku jeho prostřednictvím jednotliví umělci předávali spíše nějaké sdělení, až později umělci začali tvořit jednotlivé crews a pod jejich názvem si značkovat svá teritoria.

Graffiti je tu s námi již více než 30 let, během kterých se stalo jakýmsi fenoménem a velmi se proměnilo. A i když mnoho lidí tento projev názorů odmítá a odsuzuje, nelze popřít, že graffiti je uměním, které je sice mnohdy považováno za vandalismus, ale právě to je z velké části i jeho podstatou.

Cílem mé práce je odkrýt čtenáři podstatu graffiti, popsat počátky tohoto umění u nás, jeho vývoj k street art a odlišný vývoj tohoto umění v ČR, Evropě a USA v daném období. Je třeba také vysvětlit rozdíly mezi těmito pojmy a ukázat jednotlivé techniky a styly, které tvůrci k vyjádření myšlenek používají – klasické sprejování, malba štětcem či válečkem, kresba, používání šablon i nálepek, mozaika z rozbité dlažby, rytí nebo i leptání kyselinou. Tato forma umění může být vším, čím jeho autor bude chtít, může jít o sdělení politického či sociálního tématu, estetickým kouskem nebo i vtípem.

Jako hlavní výzkumnou metodu práce jsem zvolila interpretaci a to z důvodu čerpání informací z množství jak českých, tak zahraničních zdrojů.

Co se týče zdrojů, které použiji na svou závěrečnou práci, plánuji čerpat informace jak z knih a časopisů a to zahraničních i tuzemských, tak i z relevantních internetových zdrojů, jako jsou články, rozhovory a audio a video dokumenty zabývající se tímto tématem. Vzhledem k zaměření mé práce plánuji koncepci výzkumu pojmout z globální perspektivy.

Co se týká zahraničí, je výzkum ohledně historie graffiti umění a jeho celkové problematiky obecně známý a v zahraničních zdrojích i dobře dohledatelný, v České republice je však odborných textů a relevantních informací na tohle téma podstatně méně.

Pro zpracování závěrečné práce je úskalím především nedostatek tuzemských publikací o vývoji graffiti a street artu, i přesto existují publikace, ze kterých je možné čerpat. Jako stěžejní literatura ke zpracování prvních kapitol o vývoji graffiti umění v Česku poslouží publikace od Martiny Overstreet - *In graffiti we trust* (2006). Autorka zde prostřednictvím hovorů s jednotlivými writery přehledně prezentuje vývoj a proměny tohoto umění. Jako velmi přínosnou publikaci vnímám také *Kmeny 90* (2016) od autora Vladimír 518. Tato publikace mapuje období 90. let v České republice a změny, kterými náhle procházela po revoluci. Z tuzemských zdrojů bych také ráda zmínila podcast *Graff cast*, který pojednává o současné podobě graffiti v Česku prostřednictvím aktivních, i těch již neaktivních writerů. Ze zahraničních publikací bych ráda vyzdvihla *Crimes of Style: Urban Graffiti and the Politics of Criminality* (1993) která poskytuje podrobné úvahy o sociálních a kulturních okolnostech, které obklopují vznik graffiti. Zkoumá národní a mezinárodní vývoj a přijímání hip hopu, graffiti a street artu.

2 Graffiti a street art

Graffiti a street art jsou dvě odlišné formy uměleckého vyjádření, které jsou v mnoha ohledech podobné, ale přesto mají několik zásadních rozdílů. Graffiti se obvykle spojuje s ilegálním psaním nápisů a kreseb na veřejných místech, jako jsou zeď budovy, podchody nebo vlakové vagóny. Tyto kresby jsou obvykle malovány sprejem nebo fixem a mají často destruktivní charakter. Na druhé straně, street art se obvykle spojuje s legálním uměním na veřejných prostranstvích. Tento druh umění může být velkolepý a může obsahovat různé techniky, jako jsou malba, instalace, fotografování nebo video projekce. Street art má často výrazně pozitivní charakter a může být používán k vyjadřování sociálních, politických a kulturních témat. Zatímco graffiti se často považuje za ilegální a destruktivní, street art je v mnoha případech tolerovaný a dokonce i uznávaný jako forma uměleckého vyjádření.

2.1 Názvosloví

V dnešní době by bylo velmi těžké najít člověka z generace Z, kterému pojem graffiti není známý. Tento výtvarný projev by bylo velmi těžké ignorovat a tak se s ním téměř každý alespoň jednou za život setkal. Většina lidí a to především ze starších generací hodnotí graffiti jako vandalismus a nevkus. Jiní lidé naopak na graffiti obdivují kreativitu umělců a jejich schopnost dodat barvy městské šedi.

Umělci, co se věnují graffiti, bývají veřejností označováni za sprejery, ale mezi sebou si umělci říkají writeři. Pokud writeři pracují ve skupinách, tak se označují za crews.

Z lingvistického hlediska je nejzajímavější jazyk, který writeři mezi sebou užívají. Jejich specifický slang je do značné míry ovlivněn angličtinou, neboť moderní graffiti pochází z USA, anglická slova jsou však užívána v počeštěné podobě. Celkově je jejich mluva v podstatě kombinací češtiny a českých slangových výrazů na straně jedné a angličtiny a anglických slangismů na straně druhé. Mnohé anglicismy, které autoři graffiti užívají, mají totiž ve spisovné angličtině zcela jiný význam, než je tomu ve slangu writerů. Svým způsobem bychom je mohli označit i za argotismy, neboť jedním z důvodů jejich užívání je utajení

pravého významu. Jako příklad bychom mohli uvést slangové významy některých výrazů a srovnat je s významy, které mají např. ve Velkém anglicko-českém slovníku.¹

Obr. 1: Graffiti tag v Paříži

2.2 Definice a rozdíly mezi graffiti a street artem

Graffiti je pojem starší nežli pojem street art, který v mnoha věcech právě z umění graffiti vychází. Jako graffiti označujeme anonymní výtvarné projevy, které umělci – v tomto případě writeři tvoří převážně v exteriérech, nejčastěji na vagóny metra, vlaků, zdi či fasády budov. Writeři se dobrovolně k této subkultuře hlásí a cítí se být pokračovateli tohoto hnutí, které má původ v USA.

Ve své podstatě je graffiti uměleckým projevem, který má ve většině případů účel šíření umělcova jména, které je členy této subkultury dobře známo, avšak veřejností nikoliv. Graffiti jsou specifické svým umístěním do veřejného prostoru a to většinou ilegálně, právě ilegalita a vzrušení z něčeho zakázaného je totiž jednou z podstat umění graffiti. Často je tvořeno ve větších městech a to na frekventovaných místech, jako jsou zastávky městské

¹ K. Hais, B. Hodek, Velký anglicko-český slovník, Academia, Praha 1993.

hromadné dopravy, mosty, tunely či přímo budovy. Aplikováno je převážně barevnými spreji na bázi akrylu, fixami, barvou pomocí štětce a válečku, ale i rytím či leptáním kyselinami. Ve své základní formě je graffiti především písmem, konkrétně umělcovou přezdívkou či přezdívkou celé skupiny umělců, které se říká crew, tímto se graffiti odlišuje od ostatních pouličních forem umění.

Je potřeba uvědomit si, že výtvarné umění, které při tvorbě graffiti vzniká, ovlivňuje více faktorů a jeho vzhled není jedinou vypovídající hodnotou. Je třeba na něj nahlížet v kontextu umístění ve veřejném prostoru, které si umělci cení podle jeho viditelnosti a také podle rizika, které musel umělec při jeho tvorbě překonat, jako je složitá dostupnost či riziko dopadení policií.

Zatímco graffiti mají účel značkovat území a ve své podstatě je nelegální, u street artu tomu tak není vždy, i když jsou i výjimky. Street art se postupně vyvíjel z graffiti, když někteří writeři začali místo slov zdobit města piktogramy a obrazovými logy, díky kterým se lišili od ostatních umělců. Postupně se tak začíná klást důraz na zdobnost těchto uměleckých děl a větší nápaditost je i v použitých technikách, populární jsou například šablony, které si autor připraví předem a na místě pomocí nich vytvoří umělecké dílo. Více se začínají zobrazovat figurální témata a autoři svá díla často stylizují například do dětských kreseb, tomuto stylu se později začne říkat *toy graffiti*. Umělci co začali po nocích sprejovat své tagy na zdech ve městech, se tak často přes street art dostanou až k sochařství, užité malbě, či grafickému designu. Ostatně, jinak tomu nebylo s Pražským umělcem Janem Kalábem, který si přezdívá Cakes.

2.3 Vznik graffiti

Etymologický původ slova graffiti lze najít v řeckém γραφειν (graphein), tj. psát, nebo italském graffito, tzn. škrábanec.² Někteří odborníci označují jako prvopočátek graffiti umění již pravěké nástěnné malby, jejichž účel byl zanechání nějakého sdělení pro další generace

² SMOLÍK, Josef. Subkultury mládeže: uvedení do problematiky. Praha: Grada, 2010.

a později měly tyto malby jen estetický účel. Graffiti tak prošlo jak z obsahové stránky tak i z té formální značným vývojem.

Ačkoli můžeme graffiti datovat až do pravěku a zabývat se jeskynními malbami, v této závěrečné práci bych se chtěla věnovat pouze jeho novodobé historii, jejíž počátek se odehrává v 60. letech 20. století v Americkém New Yorku, který je označován jako kolébka graffiti.

Na konci 60. let minulého století žil v New Yorku mladík se jménem Demetrius, který byl známý jako Taki. Bydlel na ulici číslo 183 a vydělával si jako doručovatel zásilek. Jednou při procházce si všiml nápisu JULIO 204 na zdi domu, který byl namalován sprejem. Protože číslo odpovídalo ulici, na které právě byl, okamžitě pochopil jeho poselství. Možná už další den se rozhodl vyjádřit svou odpověď sprejem na rohu ulice: TAKI 183. Tímto vznikl legendární tag a s ním nový způsob zábavy a životního stylu. TAKI 183 nebyl prvním writerem, ale podepisoval se v ulicích s takovou vervou, až se sami obyvatelé začali o záhadu zajímat. Vysvětlení přinesly v rozhovoru The New York Times, z potomka řeckých přistěhovalců se rázem stala celebrita a generace jeho následovníků začaly jednoduchou myšlenku psaní jména opracovávat a rozvíjet.³

V podstatě ihned ze z graffiti stal fenomén, který se šířil nejdříve po celém New Yorku, Americe a po celém světě. Z graffiti se stává životní styl, který ovlivnil a stále ovlivňuje životy mnoha především mladých lidí. Vznikají tak samostatní autoři – tedy writeři a samozřejmě i crews. Hlavním účelem graffiti bylo dostat šed' z měst a zanechat za sebou nějaký odkaz. Writeři tvořili především na vagony vlaků a metra, prázdné podchody či pilíře mostů, zkrátka tam kde bude jejich tag vidět.

V roce 1973 přichází ropná krize a důsledkem toho jsou desítky zdevastovaných komunikací a podchodů. To má za následek obrovský vzestup bombingu v New Yorku, writerům jde o to pokrýt co nejvíce plochy za krátký čas a změnit tak vizuál města.

Začátkem 80. let pak vývoj graffiti značně zpomalil a to především kvůli situaci života na ulici. Začal se rozmáhat obchod s drogami a zbraněmi, zavedly se přísnější zákony omezující volný prodej sprejů, což mělo za následek krádeže. Dopravní podnik v New Yorku

³ OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006.

zvýšil počet zabezpečení a začal systematicky odstraňovat již vzniklé graffiti. Veřejné komunikace jsou monitorovány a writeři tak zažívají nelehké období.

3 Podoba Graffiti a street artu před rokem 1989

Vzhledem k monumentálnímu vlivu, který mělo graffiti umění na naši populární kulturu, od hudby, filmu a televize až po výtvarné umění, hračky a oblečení, je snadné zapomenout na jeho kořeny formy a pozoruhodný vývoj – jak to, co začalo jako způsob, jak mládež trávi svůj volný čas, přerostlo v hnutí větší, než si kdokoli dokázal představit.

3.1 Podoba graffiti v České republice a bývalém východním bloku

Střední a východní Evropa byla až do konce roku 1989 z velké části nedotčena šířením graffiti umění. Ideologie v rámci východního bloku tehdy zakazovala a cenzurovala veškeré západní vlivy v zemích ovládaných Sovětským svazem (Bulharsko, Československo, východní Německo, Maďarsko, Polsko a Rumunsko), včetně volného toku informací a volného pohybu osob z východu na západ. Znalost graffiti umělecké kultury mezi mládeží střední a východní Evropy byla proto téměř nulová.

To se však rychle změnilo po pádu komunistických režimů na konci roku 1989 a následném demokratizačním procesu ve východním bloku. V roce 1990 západoněmečtí graffiti umělci rychle zavedli graffiti umění do berlínského metra v bývalém východním Německu (Mai & Remke, 2003). Kromě toho začala být s graffiti uměním konfrontována i další města v zemích střední a východní Evropy. Graffiti umění vstoupilo do těchto zemí spolu s dalšími západními vlivy a jako příklad zde lze použít Československo.⁴ Projevy západní kultury a konzumu byly na počátku 90. let v Československu vítány. Města v Československu byla po čtyřech desetiletích komunistické vlády (1948–1989) ovládána různými odstíny šedi.⁵

⁴ 518, Vladimír. Kmeny 90. Praha: BiggBoss, 2016.

⁵ OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006.

3.2 Podoba graffiti v západních zemích

USA

Dávno před obřími nástěnnými malbami, přehlídkami nadživotního umění a nepravděpodobnými streetartovými milionáři, moderní graffiti umění začalo v útrobách Filadelfského zařízení pro nápravu mladistvých, s jediným slovem načmáraným malými písmeny po celé ploše. Tím slovem bylo: CORNBREAD.

V roce 1965 byl Darryl „Cornbread“ McCray, nyní široce považovaný za prvního moderního graffiti umělce na světě, 12letým výtržníkem sídlícím ve Philadelphia's Youth Development Center (YDC). Jak je z chlapcovy přezdívky patrné, McCray miloval kukuřičný chléb. Ve skutečnosti to tak miloval, že mu kuchaři z YDC přezdívali „kukuřičný chléb“, když je nepřestával prosit, aby mu udělali chléb z kukuřičné mouky, který jako malý jedl se svou babičkou.

Cornbread byl okamžitě zaujat svým novým jménem a cítil se nucen podělit se o něj s ostatními chlapci. Namísto toho, aby se účastnil užívání drog a násilí, které v YDC bují, Cornbread trávil čas tím, že přidal svůj jedinečný tag na stěny zařízení, které byly do té doby pokryty výhradně jmény a symboly gangů. Cornbread trávil dnem i nocí hledáním nových míst a čmáral svou nově získanou přezdívku téměř na každý povrch v YDC. Označil návštěvní síň, kostel a koupelny a psal „cornbread“ tak obsesivně, že si sociální pracovníci mysleli, že by mohl trpět duševní poruchou.

Po propuštění Cornbread zdvojnásobil práci, kterou začal v juvie. Vydal se do ulic Philadelphie, spojil síly s přáteli (a budoucími legendami graffiti) jako Cool Earl a Kool Klepto Kid, aby označili zdi po celém městě.

Dává tedy smysl, že graffiti získalo pro tyto rané autory zvláštní význam. Jak poznamenává sociolog Gregory Snyder ve své knize *Graffiti Lives: Beyond the Tag* v newyorském Urban Underground, značkování umožnilo těmto mladým mužům a ženám „získat slávu a respekt za své činy“, odměny, které v jakékoli jiné části jejich životy, byly zcela nepolapitelné.

V tomto smyslu Snyder tvrdí, že „ve své nejčistší podobě je graffiti demokratickou uměleckou formou, která si libuje v americkém snu“.⁶

Tato honba za slávou znamenala, že graffiti bylo „často silnější v turistických oblastech, jako je SoHo, než v chudších, méně navštěvovaných lokalitách, což ukazuje, že pro většinu writerů bylo být vidět důležitější než cokoli jiného“. Znamenalo to také, že na počátku 70. let minulého století byla prvořadá čitelnost – nikoli styl. Ostatně, jak poznamenává Jon Naar v Gastmanově filmu: „Říkali si writeři, ne umělci.“

Tito autoři, hnáni „konkurenční povahou městského života“, použili cokoli, co našli – od krému na boty až po průmyslové fixy – k rozmístění svých tagů po městě, případně v noci natírali vlaky metra, aby zajistili, že se jejich práce prosadí (což bylo velmi efektní) napříč 5 městskými částmi v New Yorku. V polovině 70. let, kdy se na zdech po celém New York City vylepovaly štítky a každé ráno se na povrch vynořovaly vozy metra pokryté propracovanými novými piecy, se graffiti umění stávalo politickým hnutím.

Ačkoli mnoho lidí ocenilo narůstající graffiti, starostové New Yorku John Lindsay a Edward Koch slíbili, že zakročí proti tomu, co považovali za symptom většího „městského problému“ ve městě. Čištění graffiti se stalo způsobem, jak dokázat, že, jak říká Snyder, „politici měli zpět svou kontrolu“. Takové snahy představovaly velkou hrozbu pro autory graffiti ze 70. let, protože vozy metra se staly nezbytnými nástroji pro rozšíření nové práce po městě a budování jejich reputace. Writeři se brzy začali bránit vlnami protestních graffiti. Pomocí map systému metra a sdílených informací se navzájem varovali před tím, která místa jsou bezpečná a která příliš riziková. Tyto okolnosti také podpořily nové klima kreativních inovací. Jak vysvětlil novinář a hudební kritik Jeff Chang: „Pokusy MTA vybělit vlaky jen dále zintenzivnily proces stylistických změn, protože potenciálních cílů bylo mnohem více a všechny jsou čistým plátnem.“ V důsledku toho, píše Snyder, graffiti ze 70. let brzy „po-

⁶ A History of Graffiti - The 60's and 70's. Sprayplanet [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.sprayplanet.com/blogs/news/a-history-of-graffiti-the-60s-and-70s>

stoupilo od načmáraných tagů vytvořených fixy k propracovaným mistrovským dílům vytvořeným sprejovými aerosolovými barvami v temné noci“, přičemž čitelnost ustoupila do pozadí stylu a umělecké originalitě.⁷

Západní Evropa

Nizozemsko a Anglie jsou rychle zasaženy hnutím graffiti, které se po Spojených státech přehnaldo Evropou. Pozadu však nezůstávají ani Francie, Německo a Anglie.

V Amsterdamu hraje hlavní roli Yaki Kornblit: je jedním z prvních galeristů v Evropě, který vystavuje největší jména amerického graffiti. Na začátku 80. let sbírá díla newyorských graffiti umělců a přináší je na výstavy. V Amsterdamu se setkávají graffiti umělci, vyměňují si nápady a znalosti. Mezi nimi například Shoe a Delta a další začínající writeři ve městě, které je již tehdy pokryto tisíci tagy, čekající na postupný příchod murals. Všichni umělci postupně přijali newyorský styl a v letech 1985-86, došlo v Amsterdamu ke skutečné explozi, kterou následovalo mnoho umělců.

Ve stejné době, v roce 1983, se ve Velké Británii šíří hnutí Graffiti. Bývalý londýnský trh „Covent Garden“ se stává útočištěm pro různé typy umělců: hudba, breakdance a umění se mísí dohromady, zatímco graffiti se stává stále populárnějším. V Bristolu se objeví crew "The Wild Bunch". V roce 1985 se v Arnolfini Gallery koná první evropská výstava s britskými graffiti umělci. O několik let později Bristol, který je od té doby známý jako město Banksy, vítá graffiti, stencily, plakáty a nástěnné malby. V tomto městě, které od roku 2008 hostí „Upfest“, největší festival pouličního umění a graffiti v Evropě, jsou vystaveny všechny druhy městského umění.

V Paříži začalo Graffiti rychle: v roce 1952 Guy Debord (teoretik situacionistického hnutí) napsal křídou na zeď větu vypůjčenou od Rimbauda: „Nikdy nepracuj“. V roce 1960 publikoval fotograf Brassai „Graffiti“, výsledek třicetiletého výzkumu. Viděl Graffiti jako formu syrového, primitivního, pomíjivého umění a popsal jej jako uměleckou formu. V roce 1966 Ernest Pignon-Ernest otevřel graffiti cestu a vytvořil šablony ve Vaucluse. V 70. letech vyráběl síťotiskové plakáty. Jeho slavný „Rimbaud“ je dodnes odkazem. Pak přichází květen

⁷ A History of Graffiti - The 60's and 70's. Sprayplanet [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.sprayplanet.com/blogs/news/a-history-of-graffiti-the-60s-and-70s>

1968: politická, poetická a grafická sdělení pocházejí od studentů, kteří tato hesla píše štětcem, válečkem, sprejem nebo na sítotiskové plakáty. Právě z těchto nelegálních a militantních plakátů se rodí pařížská tradice graffiti s estetickým posláním. Pařížské punkové kapely nesmí zůstat stranou, používají ručně vyráběné plakáty a šablony. V té době se o hnutí zajímalo také mnoho umělců: Gérard Zlotykamien (který začal malovat spreji v roce 1963), Epsilon Point, Blek le Rat, Jef Aérosol, Jérôme Mesnager, VLP, Nemo, Combas, Speedy Graphito, les Frères Ripoulin, Miss.Tic, Mosko & Associés a další.⁸

V roce 1979 writeři Spirit, Blitz a Asphalt založili první Pařížskou crew: „Pařížští malíři města“. V roce 1982 se ze Spojených států vrátil francouzský writer Bando a pozval americké umělce do Paříže. Ti zde vytvořili tzv. „Bomb Squad“. Zároveň také vzniká „Bad Boy Crew“, jedna z největších skupin graffiti umělců v Evropě. Paříž v té době přitahovala mnoho evropských a amerických graffiti umělců. Newyorské graffiti velmi ovlivnilo pařížský vývoj graffiti.

Writer Bando, pak hraje hlavní roli v ovlivňování vznikající evropské graffiti scény. A to zejména v Německu. Od poloviny 80. let se writeři zaměřili na zdobení vozů Deutsche Bahn. V Hamburku, v letech 1983-1984, je scéna již dynamická s writery Heshem, Daimem a JBK. V letech 1989 až 1996 se pak Berlínské nádraží Friedrichstrasse (a jeho nádraží na hranici mezi Západem a Východem) stalo důležitým místem setkání všech writerů z evropy.

V Berlíně je historie graffiti také úzce spjata s jeho zdí: jsou zde různá hesla a vzkazy od západních Němců. Západní Berlín, který tou dobou byl centrem punku, rocku a alternativních hnutí, pak představuje vrchol umění a kontrakultury, s graffiti stále viditelnějšími na zdech. V roce 1984 Thierry Noir, Francouz původem z Lyonu, byl prvním umělcem, který posprejoval zeď do plné výšky. V roce 1986 namaloval Keith Haring na zeď 100m dlouhou fresku.

⁸ Sarah Guilbaud. The extraordinary development of Urban Art in Europe. Urbaneez. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://urbaneez.art/magazine/the-extraordinary-development-of-urban-art-in-europe-12>

Obr. 2: East Side Gallery, Berlin

Když byla v roce 1989 Berlínská zeď, která měřila přes 165 km, stržena po pádu režimu, na severním břehu Sprévy zůstal 1,3 km dlouhý kus zdi, který dnes slouží jako galerie pro street artové umělce. Již v roce 1990 pomalovalo zeď více než 100 umělců z Německa a zahraničí náměty z její historie. Tento úsek zdi vešel ve známost jako East Side Gallery a je dnes památkově chráněn.

4 Graffiti scéna po roce 1989

Po pádu železné opony v roce 1989 se graffiti scéna rychle rozvinula v nových demokratických zemích východní Evropy, včetně České republiky. V této době se graffiti stalo symbolem svobody pro mnoho mladých lidí, kteří hledali způsoby, jak vyjádřit své myšlenky a emoce. Graffiti umělci v této době často používali graffiti jako prostředek protestu proti tehdejšímu režimu a autoritám. I přesto, že graffiti bylo často nelegální, tito umělci se stali důležitým symbolem svobody a odvahy pro mnoho lidí.

4.1 Česká republika

Kolem roku 1990 se několik československých mladých lidí rozhodlo změnit jednotnou podobu měst, a jakmile objevili graffiti umění, věděli, že právě tohle je tím správným „nástrojem“, jak do šedých socialistických měst vnést barvu. O graffiti umění se dozvěděli na počátku 90. let z lifestyle a skateboardových časopisů a z cest po západní Evropě (což bylo v předchozím desetiletí za komunistické vlády nemožné). Tito mladí Čechoslováci se poprvé v životě setkali s graffiti uměním na svých cestách po západní Evropě. Například MIRA2 (nar. 1978) se nechal inspirovat vizuály graffiti umění ve skateboardových časopisech a skutečnými graffiti uměleckými díly, které viděl během cesty vlakem do Helsinek ve Finsku v roce 1990. POIS (nar. 1975) byl v roce 1990 na krátkou dobu na návštěvě školy v německém Frankfurtu, kde se v ulicích setkal s uměním graffiti a začal dělat první skici na papír. MIRA2 i POIS začali tím, že kolem roku 1991 nejprve označili značky. Do roku 1990 navíc Prahu navštívil francouzský graffiti umělec POPAY (nar. 1971) a vytvořil tam tagy a throw-upy.⁹ Také němečtí graffiti umělci z Dortmundu a Düsseldorfu malovali graffiti v Praze na počátku 90. let.¹⁰ V důsledku toho není velkým překvapením, že učenec Jeff Ferrell uvedl,

⁹ 518, Vladimír. Kmeny 90. Praha: BiggBoss, 2016

¹⁰ OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006.

že v létě 1991 fotografoval již „rozházené ukázky hip hopových graffiti v Praze“, hlavním městem bývalého Československa.¹¹

V následujících podkapitolách popisují Česká města, která rozmach graffiti umění zasáhl v největší míře.

4.1.1 Ostravská graffiti scéna

Ačkoli počátek graffiti tvorby v Česku je datován na začátek 90. let, první graffiti se u nás začalo objevovat dříve a to již kolem roku 1987 právě v Ostravě. Writer, který si říká Maniac, tehdy patnáctiletý student uměleckoprůmyslové školy, začal psát na zdi v Ostravě nápisy „nechceme holé zdi“ a jiné podobné hesla. Jak sám říká „Psal jsem své pocity, spíš to byly provokace.“¹² Prvně jsem se dozvěděl o existenci graffiti umění z časopisu s názvem Vokno. V 13. čísle tohoto undergroundového časopisu z roku 1987 byla první zmínka o graffiti v článku s názvem "Sprejeři jsou frajeři: Graffiti v N.Y. - umění s jepičím životem", který byl přeložen do češtiny. V článku je popsáno, jak graffiti vstoupilo do ulic a životů lidí a stalo se galeriemi sprejerů ve velkých amerických městech. Článek podrobně popisuje různé směry tohoto umění a zabývá se i tehdejší situací této subkultury v New Yorku. Je zde také zmíněna problematika ilegality graffiti, a jak je vnímáno širokou veřejností, stejně jako postupné začleňování graffiti do uměleckých galerií. Článek také zmiňuje některé tvůrce té doby, jako například Qiuk, Dondi nebo Futura 2000, kteří se věnovali graffiti a street artu jak v Americe, tak v zahraničí. Na konci článku je zmíněno, že i ve střední Evropě a konkrétně v Praze se nějaké pokusy o graffiti objevují, často ve formě znaků metalových kapel, ty ale nebyly považovány za graffiti.

Maniac sice graffiti tvořil již před začátkem 90. let, ale až když se o tomto umění dozvědělo více lidí, kteří měli zájem graffiti věnovat, začaly se v Ostravě tvořit jednotlivé crews. Mezi prvními Ostravskými crews byla ZDG (Zero Dimension Gang) kterou tvořili writeři maniac. Eros a Green. První Ostravští writeři se charakterizovali častým používáním základních geometrických tvarů – trojúhelníky, kruhy, čtverce ale i jinak stylizované tvary. První

¹¹ FERREL, Jenkins. Crimes of style: Urban graffiti and the politics of criminality. New York: Garland, 1996.

¹² ŠROT, Petr. Graffiti Ostrava. Radiocyp: Radiocyp.cz [online]. 2013 [cit. 2023-03-07]

writeri i crews měli za cíl změnit městskou šed', která byla ve městech a především v Ostravě palčivým tématem.

Začátkem 90. let kdy bylo ještě graffiti novým uměleckým směrem, k němu veřejnost neměla vyhraněné názory, navíc vzhledem k tehdejší události byla společnost otevřena novým vlivům a tolerantní ke všemu novému a především tomu, co mělo původ „na západě“. Autoři tehdy nebyli příliš svázáni omezeními a předsudky o jejich tvorbě, tvořili bez omezení a sami si určovali, jak bude graffiti vypadat, tehdy ho vnímali jako osvobozující uměleckou činnost. Sice kladli hlavní důraz na písmo, ale ne vždy na jeho čitelnost a tím pádem na své umělecké jméno. Velkou roli tehdy hrála stylizace písma, která byla v prvních letech velmi jednoduchá až strohá, nepoužívalo se příliš mnoho barev a mimo své tagy tvořili writeri i různá hesla. Postupem času velikost a především barevnost jednotlivým pieces vzrostla a stupňovala se i místa kam byli writeri schopni svá díla nasprejovat. Vzhledem k tomu, že tou dobou ještě nebylo graffiti nelegální, nemuseli se bát rizika zatčení a tak byla jejich tvorba více a více okázalá a rozšířená.

4.1.2 Pražská graffiti scéna

Při vzniku graffiti v Praze hrál mezi prvními roli Rake. "Krátko po revoluci se začal u nás prosazovat hip-hop jako jediný zdroj informací pro začínající rapery, a to díky pořadu Yo! na MTV. Scházeli jsme se v klubu U zoufalců, který byl nejprve opuštěný sklep, který jsme přestavěli na klub. Tam jsem při betonování podlahy a montáži baru poznal BOOBA, který mi v časopise 100+1 ukázal první fotografie graffiti od HEXE z New Yorku. Byl jsem nadšený, naše názory na toto umění byly naprosto shodné."

V roce 1991 vznikla další pražská crew, nazývaná BC (Bungle Clan), kterou tvořili writeri Lela, Danda a Sifon. Co bylo zajímavé na této skupině, bylo to, že všichni její členové byli vystudovaní umělci a jejich umělecké vzdělání se projevovalo i v jejich vnímání graffiti. Důležitou roli při rozvoji pražského graffiti hráli i zahraniční writeri. Po revoluci měla Praha pro ně nabízet svobodu ve tvorbě, konkurence ostatních writerů byla minimální a represe neexistovaly. Navíc pražští writeri vítali a obdivovali styl a informovanost těchto zahraničních writerů v oblasti graffiti, které jim v Česku chybělo. Tito zahraniční umělci již měli za sebou několik let tvorby graffiti ve svých zemích a v Česku byli mezi prvními, kde sloužili

jako vzory. Mezi nimi byli například Drax (Londýn), Candy (Hamburk), Popay (Paříž) a skupiny CAF a LOFD (Berlín), kteří představili v Praze dortmundský minimalistický styl. Pois, který byl v 90. letech jedním z nejvýznamnějších writerů, s graffiti začínal v crew Walls Pirates, ve které působil i Scarf, ten ale poté crew opustil a s delarockem založili TCP (The Color Posse).¹³ TCP byla velmi důležitou ve vývoji graffiti, ostatním writerům byly vzory a často se jejich stylem a pravidly řídili a řídí dodnes. Ke crew se později přidali i Scum a Rake. Delarock a Scum poté vytvořili časopis Druhá barva, který byl prvním z mnoha prvních černobílých periodik zabývajících se graffiti scénou u nás.

Kolem let 1992 a 1993 se pražská graffiti scéna začala rozcházet různými směry. Jeden směr zastávala skupina CSB crew, jejíž členové měli hrubší a radikálnější názory na graffiti, zatímco druhý směr zastávaly skupiny ZDG a BC, jejichž členové měli spíše umělecké a estetičtější přístupy ke graffiti. Tyto crew si během let vypracovaly své vlastní styly a stále se držely svých názorů. V roce 1992 se na scéně objevuje skupina CSA (Crew of Sockart), kterou založil writer Rich, a kromě něj tvořili členové Root (známý také pro své členství v umělecké skupině Z toho ven), Sid, Bronx, Nail, Elvis, Scab a Infi.

TCP a CSA byly v roce 1993 v Praze jediné dvě ortodoxní crews, které se od sebe velmi odlišovaly a vzájemně se neuznávaly. Dokonce se mezi nimi objevovala i rivalita a někdy dokonce nenávisť, to v té době na Pražské scéně nebylo obvyklé. Ta se tehdy skládala z přibližně 30 writerů a ti ačkoliv měli často jiné názory, co se směru graffiti týče, drželi většinou při sobě. Všichni měli totiž jedno společné a to byla vášeň pro tvorbu a nedostatek informací a financí na jeho realizaci. Kontakty mezi jednotlivými městy nijak intenzivní nebyly, ale jakmile někdo přišel s novou technikou či stylem, ostatní to začali hned také zkoušet, a pokud se to osvědčilo, brzy to používali všichni. Inspirací jim byly fotky v časopisech, těch ale nebylo mnoho. Největší inspirací bylo pro ně město samo. Hnala je soutěživost, touha být lepší než ostatní. Jedním z nedůležitějších prvků, který přímo ovlivňuje tvorbu, je technika. To nejlépe popisuje Scarf: „Technika je na graffiti jednou z nejvýraznějších chuťovek. Jak to zmáčkneš, musíš ihned a nekompromisně jednat, jinak to teče. Ta

¹³ Terrorist mag: no.2. Praha, 1998 (3.).

rychlost je... opojná... a má právě přímý vliv na samotnou podobu písmen, na ten výraz napětí v jejich tvarech“¹⁴

Na počátku, kdy se graffiti začalo šířit u nás, umělci používali sprejové barvy tak, jak je koupili v obchodech. Tyto barvy byly samozřejmě drahé, a tak se writeři snažili efektivně pracovat, aby využili každou zakoupenou barvu na maximum. Časem writeři vymysleli řadu inovací. Na fotkách graffiti ze zahraničí viděli tenké a jemné tahy sprejem, které se však se základními tryskami, které tady byly k dispozici, dosáhnout nedalo. V začátcích graffiti éry v Praze ani jinde v republice nebyly specializované obchody, které by prodávaly spreje nebo dokonce trysky určené přímo na graffiti a tak se každý snažil přijít s nějakou inovací sám. Scum byl jedním z prvních takových inovátorů, tehdy totiž pracoval v nemocničním prostředí a tak jednou, když se na směně nudil, zkusil do trysky spreje zapíchnout jehlu. Jehla zapříčinila výrazné ztenčení sprejové stopy. Mezi další novinky či vylepšení patřilo například použití trysky z laků na vlasy.

Velmi důležitý faktor při rozvíjení stylu byly zahraniční cesty Poise a Scarfa, ti navštívili Frankfurt, Berlín, Mnichov, Norimberk i Hamburg a ve všech těchto městech se nechali inspirovat mostním stylem graffiti. Zpět do Prahy přivezli fotky i časopisy, které následně kolovaly mezi pražskými writery, kteří se německým stylem a formami velmi rádi nechali inspirovat ve své tvorbě. V důsledku toho začali writeři klást větší důraz na tvar a velikost písma, také se nápisy začaly ohraničovat širokým tahem spreje. Rake, Pois a Scarf byli mezi prvními, co tento styl začali více prosazovat. Tento styl byl původně z New Yorku, ale postupně se přes Německo dostal až k nám.

Další velký mezník ve vývoji graffiti umění byla tvorba, kterou writeři umísťovali na vagóny vlaků a metra. Scarf byl prvním umělcem, který se sprejování vagónu začal více věnovat. V roce 1993 se spolu s Poisem rozhodli na Kačerově nasprejovat první wholecar, k tomu je samozřejmě vedla inspirace, kterou nasbírali v zahraničí a také touha po tom, být první v Praze, kteří takové dílo vytvoří. Tímto počinem si samozřejmě získali zasloužený respekt pražské graffiti komunity, především z crew CSA. Umístěním takhle velkého

¹⁴ OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006.

graffiti, nemuseli dávat nikomu na vědomí o jeho existenci. Během týdne se fotografie pomalovaného vagónu objevily ve všech novinách a zprávách v České republice a především byl vagón, po tom, co vyrazil z depa vidět po celém městě.¹⁵

V první polovině 90. let prezentovala média writery jako pouliční umělce a mluvila o nich veskrze pozitivně. Tím pádem i veřejnost, které byla ovlivněna médii writery neodsuzovala a vnímala je jako součást města. Krom samotných médií měl na veřejnost a její vnímání graffiti i dokumentární film, který natočili studenti FAMU a který se jmenoval *Od A do Z*. Ve filmu vystupoval jako jeden z writerů Maniac se svou crew ZDG, který pochází z Ostravy a také pražská crew CSA.

Writeři, protože vesměs se jednalo o studenty, kteří neměli dostatek financí na realizaci pieců z vlastním zdrojů a tak často využívali sponzorů, což zmiňuje Scarf v reportáži pro ČT 1 v roce 1995.¹⁶

4.1.3 Jihlavská graffiti scéna

Jihlavská graffiti scéna se začala projevovat později než ta Ostravská a Pražská. Mezi první Jihlavské crews patří FIXERS, které vedl writer O'Neil a vznikají kolem roku 1993. Ve stejnou dobu vzniká i crew JGT (Jihlavský Grafický Tým), jejíž členové se znali ze skautu.

Už v roce 1992 v Jihlavě fungoval klub, který se jmenoval Áčko, který se zaměřoval na alternativní hudbu. V klubu se setkávali alternativně orientovaní lidé a pořádali zde hip hop večírky. Klub také sloužil pro setkávání Jihlavské graffiti komunity.

V roce 1994 založil writer Marty crew SCN, která měla velký význam pro vývoj graffiti a byla srovnatelná s pražskou TCP svou tvorbou. Členové této crew zahrnovali Noe, Alert, Delebre, Chris, Alert a Madam, která byla jednou z prvních žen aktivně se věnujících graffiti.

¹⁵ Pasta Point: Rozhovor s Honzou Zajíčkem neboli Scarfem. Wave.rozhlas: Radio Wave [online]. 2012. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/pasta-point-s-honzou-zajickem-aka-scarfem-5301468>

¹⁶ Praha graffiti: Reportáž ČT1. Youtube [online]. 2012, 1995 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Vz8fWbz8CfI&ab_channel=wringer01

4.1.4 Brněnská graffiti scéna

V Brně, stejně jako v Jihlavě došlo k mírnému zpoždění projevení graffiti, stejně tak jako v Jihlavě a to kolem roku 1995. Samozřejmě zde byly první graffiti pokusy vidět již dříve a to počátkem 90. let. První, kdo se graffiti v Brně začal věnovat, byl writer Psycho a to především na legálních plochách, kde příliš výraznou stopu nezanechal.

Díky magazínu Poplife byl rok 1995 pro Brněnskou scénu zlomový. V Brně začaly vznikat první crews – CD, NS a CA a jejich začátky byly především o tagování a poté následovalo asi 5 let ilegálního sprejování větších pieců. Asi o rok později vzniká crew ODA, která je výrazná svou odlišnou tvorbou. Dále v Brně vzniká a působí crew COA a BHB, jejímž členem byl Riot.¹⁷ Je zřejmé, že Brno bylo v prvních letech inspirováno především tvorbou z Prahy, která byla zase inspirována USA a Německem.

4.2 Zahraničí

Po roce 1989 došlo ve světě graffiti scény k výrazným změnám. S pádem železné opony se otevřely nové možnosti a příležitosti pro graffiti umělce v zahraničí. Graffiti se začalo šířit do různých zemí, kde se vyvíjela v různých směrech, ovlivněna místní kulturou, historií a sociálními podmínkami.

V západní Evropě se graffiti stalo silným kulturním fenoménem. Města jako Berlín, Paříž nebo Londýn se staly mekkou pro graffiti umělce, kteří se prosazovali ve veřejném prostoru. Graffiti scéna se stala více přijatelnou a uznávanou součástí městského prostředí, s různými projekty a legálními stěnami pro graffiti umělce. Techniky graffiti se také vyvíjely, a to nejen na zdech, ale také na vlacích, metrech nebo v různých galeriích a muzeích.

Východní Evropa zažila po roce 1989 také rozkvět graffiti scény. V mnoha zemích, které byly dříve pod vlivem komunistického režimu, se graffiti stalo symbolem svobody projevu a sebevyjádření. Mladí umělci využili graffiti jako prostředek k vyjádření svých pocitů, názorů a politických postojů. Graffiti se stalo důležitým prvkem veřejného prostoru, který reflektoval změny a transformaci společnosti po pádu komunismu.

¹⁷ OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006

Ve Spojených státech se graffiti po roce 1989 dále vyvíjelo jako součást hip-hopové kultury. Graffiti umělci z různých částí světa přinesli nové styly, techniky a inspirace do Americké graffiti scény. Graffiti se stalo důležitou součástí amerického pouličního umění a bylo viditelné na mnoha veřejných místech, včetně městských čtvrtí, železničních nádraží, mostů a dalších infrastruktur.

V Asii, Latinské Americe, Africe a dalších částech světa se graffiti také vyvíjelo po roce 1989. Místní graffiti umělci přinášeli do scény své jedinečné kulturní prvky a tvořili nové směry a styly. Graffiti se stalo prostředkem pro vyjádření společenských, politických a kulturních otázek, a bylo viditelné na veřejných místech, jako jsou trhy, ulice, náměstí a zdi budov. Graffiti umělci v těchto zemích často bojovali s různými výzvami, jako jsou restrikce a represivní opatření ze strany vlády, ale i nedostatek legálních prostor pro tvorbu graffiti.

Graffiti scéna v zahraničí po roce 1989 také začala rozvíjet nové formy graffiti, jako je street art a muralismus. Umělci začali vytvářet velké, nápadité a barevné malby na fasádách budov, které se staly součástí městského obrazu. Tato forma graffiti byla často akceptována místními obyvateli i autoritami jako legální a esteticky přitažlivý způsob, jak oživit veřejný prostor.

Nicméně, graffiti scéna v zahraničí po roce 1989 se také setkávala s různými kontroverzemi a problémy, jako je vandalství, nelegální tvorba graffiti na soukromém majetku, a konflikty s autoritami. Některé země přijímaly přísnější zákony a opatření proti graffiti, zatímco jiné země se snažily najít rovnováhu mezi legálním a nelegálním aspektem graffiti.

Celkově lze říci, že po roce 1989 se graffiti scéna v zahraničí vyvíjela jako významný kulturní fenomén, který ovlivňuje městský prostor, uměleckou scénu a společnost. Graffiti umělci pokračují v inovaci, tvoření nových stylů a technik, a používání graffiti jako způsobu vyjádření svých názorů, identit a kreativity v městském prostoru.

4.2.1 Bývalý východní blok

Jak již bylo zmíněno v předchozích odstavcích, graffiti scéna v bývalém východním bloku zažila díky pádu železné opony v 90. letech velký rozmach. Místní umělci brali toto umění

jako projev svobody a inspiraci čerpali na západě. Východní Evropu tehdy navštěvovali i umělci ze západu, aby do zatím neposkvřených měst vnesli část svého umění.

Z východní Evropy jsem v následujících odstavcích vybrala místa, která byla a stále jsou, co se týče graffiti a street artu něčím specifická a výrazná.

Budapešť

Graffiti v Budapešti po roce 1990 má bohatou historii, která se za tu dobu vyvinula v mnoho různých směrů. Budapešť se stala domovem pro mnoho talentovaných a kreativních umělců, kteří používají město jako své plátno. V průběhu let se graffiti v Budapešti stalo nedílnou součástí městské kultury a architektury.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se v Budapešti objevilo mnoho nových barevných a kreativních projevů, které měly výrazný vliv na vývoj graffiti scény v této oblasti. Umělci začali používat různé techniky a materiály, aby vytvořili unikátní a působivá díla, která odrážela novou éru svobody a kreativity.

Graffiti v Budapešti se rozšířilo do celého města a vytvořilo se zde mnoho uměleckých skupin a kolektivů, které spolupracovaly na různých projektech a dílech. Jednou z nejznámějších skupin je "SZTAKI", která vznikla v roce 1997 a která je stále aktivní. Tato skupina je známá svými velkolepými a detailními graffiti, které zdobí mnoho budov a stěn po celém městě.

Další skupinou, která získala velkou pozornost, je "Neon" a "Pulpa", které se zaměřují na malování velkých písmen a barevných pozadí, často v kombinaci s různými texty. Tato skupina byla velmi aktivní v 90. letech a vytvořila mnoho děl, která stále zdobí mnoho budov a stěn v Budapešti.

V posledních letech se graffiti v Budapešti vyvinulo do mnoha různých směrů, včetně street artu, muralismu a dalších uměleckých forem. V současné době je zde mnoho umělců, kteří pracují na velkých projektech a dílech, které zdobí nejen stěny, ale i fasády budov a další veřejné prostory.

Jednou z nejvýznamnějších událostí v oblasti graffiti v Budapešti je "Színes Város" (barevné město), která je organizována každoročně od roku 2012. Tato akce spojuje mnoho umělců, kteří společně pracují na vytváření velkých děl, která jsou následně vystavena v

různých částech města. Színes Város je velmi populární a přitahuje mnoho lidí nejen z Budapešti, ale i z celého světa.¹⁸

Dalším zajímavým projektem v oblasti graffiti v Budapešti je "Instant" - bývalý squat a undergroundový klub, který byl transformován do uměleckého prostoru a kulturního centra. Instant se stal velmi populárním místem pro koncerty, výstavy a další kulturní akce a nabízí také mnoho možností pro umělce, kteří zde mohou vytvářet svá díla.

Graffiti v Budapešti se často objevuje na nečekaných místech - například na tradičních maďarských domech nebo na stěnách panelových domů. V posledních letech se umělci zaměřili na vytváření velkých muralů a dalších děl, která zdobí celé budovy. Tyto velkolepé projekty mají často i společenský rozměr - umělci tak mohou vytvářet díla, která odrážejí aktuální témata a problémy.

Nicméně, graffiti v Budapešti není vždy vítáno. Někteří lidé si stěžují na to, že graffiti kazí historické budovy a památky a některá díla jsou také velmi kontroverzní. V některých částech města byly zavedeny přísné zákony proti graffiti a umělci, kteří jsou přistiženi, mohou čelit pokutám a dokonce i vězení.

V každém případě, graffiti v Budapešti zůstává silnou součástí městské kultury a architektury. Díky mnoha talentovaným umělcům se město stalo plným barev a života a nabízí mnoho možností pro ty, kteří chtějí objevovat jeho uměleckou scénu.

Tallinn

Tallinn, tedy hlavní město Estonska, má zajímavou historii graffiti, která sahá až do počátku 90. let minulého století, kdy Estonsko získalo nezávislost.

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 začala v Tallinnu nová éra, která se projevila i v umělecké scéně. Mladí umělci využili nové svobody a začali zdobit město svými díly. V té době bylo graffiti v Tallinnu spíše undergroundovou záležitostí a většina děl byla namalována na opuštěných budovách nebo na panelech ze železobetonu.

V 90. letech se v Tallinnu objevilo několik uměleckých skupin, jako například "Graffiti Army" a "Twisted Society", které se zaměřovaly na malování graffiti v ulicích a vytváření

¹⁸ Budapest, a színes város – Láttad már a legszebb utcai falfestményeket?. In: szallas. [online]. 2021, [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://blog.szallas.hu/budapest-a-szines-varos/>

děl na železničních vagonch. Tyto skupiny byly inspirovány americkou hip-hopovou kulturou a uměleckou scénou v New Yorku

V průběhu let se graffiti v Tallinnu stalo stále více populárním a umělci začali vytvářet díla na větších plochách a výrazných místech v centru města. Některá díla se stala ikonickými a jsou známá nejen mezi místními, ale i mezi turisty.

V současné době se graffiti v Tallinnu stalo součástí městského designu a město dokonce podporuje umělce, kteří chtějí zdobit budovy a další plochy v centru města. Jedním z nejvýznamnějších projektů je "Loominguline Kvartal" (Creative Quarter), který je zaměřen na rozvoj umělecké scény v Tallinnu.

Další zajímavou iniciativou je "Stencibility", festival graffiti a street artu, který se koná každý rok v létě. Festival přináší do Tallinnu umělce z celého světa a umožňuje jim vytvořit díla na různých místech v centru města. Tento festival se stal velmi populárním mezi místními a turisty a je považován za jednu z nejvýznamnějších událostí v oblasti graffiti v Estonsku.

V současné době se graffiti v Tallinnu stalo důležitou součástí městské kultury a umělecké scény. Mnoho umělců přichází do Tallinnu, aby vytvořili svá díla a město se stalo velmi populárním mezi fanoušky graffiti a street artu. Umělci využívají různé techniky a styly, aby vytvořili jedinečná díla, která odrážejí jejich uměleckou vizi a estetiku.

Vzhledem k tomu, že Tallinn je turisticky velmi atraktivní město, mnoho turistů si užívá procházky po ulicích a sleduje díla graffiti a street artu. V posledních letech se stalo populární navštívit tzv. street artovou procházku, kde mohou návštěvníci vidět některá z nejlepších děl, která se nacházejí v centru města. Jedním z nejznámějších děl graffiti v Tallinnu je "Liftijaam" (v překladu Výtahová stanice), kterou namaloval v roce 2007 estonský umělec Edward von Lõngus. Dílo zobrazuje sovětského vojáka, který vede estonské děti do výtahu, což symbolizuje sovětskou okupaci Estonska a politiku nuceného přesídlování.

Dalším významným dílem je "Tantsiv Maja" (v překladu Tančící dům), který vytvořil estonský umělec Edward von Lõngus v roce 2009. Dílo zobrazuje taneční pár, který se přehoupává přes dvě okna na budově, a je symbolem svobody a nezávislosti. Mezi další zají-

mavá díla graffiti v Tallinnu patří například "Van Gogh" od estonského umělce Sirlim, "Laululinnu Pesa" (v překladu Hnízdo pěvce) od umělců Visited a Sten, "Vene Tänav" (v překladu Ruská ulice) od umělce Edwarda von Lõnguse a mnoho dalších.

V současné době se graffiti v Tallinnu stalo důležitou součástí městské kultury a umělecké scény. Město podporuje rozvoj uměleckých projektů, které přinášejí kreativitu a originalitu do městského prostoru. Díky iniciativám jako "Loominguline Kvartal" a "Stencibility" má Tallinn velkou šanci stát se významným centrem graffiti a street artu v Evropě.¹⁹

Kyjev

Po pádu Sovětského svazu v roce 1991 zažil Kyjev velké změny v politice, kultuře a umění. Toto období bylo spojeno s novým kulturním projevem, který zahrnoval také graffiti a street art. Tento nový projev umění získal v Kyjevě velkou popularitu a stal se jedním z klíčových projevů místní subkultury.

Po roce 1989 se v Kyjevě objevilo mnoho nových umělců, kteří se rozhodli zkrášlovat město pomocí graffiti. V té době bylo Kyjevské metro jedním z nejčastějších cílů umělců graffiti. Umělci využívali metro jako nejen prostor pro vlastní tvorbu, ale také jako prostor pro prezentaci svých děl. Zpočátku však byla reakce na graffiti velmi negativní a metro bylo pro umělce velmi nebezpečné.

S postupem času se však situace zlepšila a Kyjevské metro se stalo jedním z největších světových muzeí graffiti. Mnoho umělců se také zaměřilo na tvorbu street artu, který se stal nedílnou součástí městské krajiny Kyjeva.

Jedním z nejvýznamnějších umělců graffiti v Kyjevě je AEC, což je zkratka pro Art, Everywhere, Creative. Tento umělec se specializuje na tvorbu monumentálních děl na budovách a zdích. Jeho díla se vyznačují složitými detaily a zahrnují různé prvky, jako jsou postavy, krajiny a abstraktní prvky.

Dalším významným umělcem v Kyjevě je druhý člen AEC, známý jako Waone. Tento umělec se specializuje na tvorbu surrealistických děl, které kombinují různé prvky a vytvářejí nové světy.

¹⁹ Graffiti in Estonia – art gallery on the streets. In: visitestonia. [online]. 2022, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.visitestonia.com/en/why-estonia/graffiti-in-estonia-art-gallery-on-the-streets>

Mezi další významné umělce graffiti v Kyjevě patří například Chervi, Kola, Roma Konyk a další. Tyto umělce se vyznačují svou kreativitou a originalitou a jejich díla jsou oblíbená nejen u místních obyvatel, ale i u turistů.

Kyjev se stává stále důležitějším centrem graffiti a street artu v Evropě. Město podporuje rozvoj uměleckých projektů, které přinášejí kreativitu a originalitu do městského prostoru. Díky iniciativám jako "Art United Us" a "ArtPole" se Kyjev stal oblíbeným místem pro mnoho umělců z celého světa.²⁰

V posledních letech se také objevily projekty, které spojují graffiti a sociální aktivismus. Jedním z takových projektů je například "More Than Walls", který se zaměřuje na tvorbu děl na zdi v méně prosperujících částech města. Tento projekt pomáhá přinášet pozitivní změny do těchto oblastí a zároveň umožňuje umělcům prezentovat své díla.

Nicméně, i přesto, že graffiti a street art jsou v Kyjevě stále populární, zůstávají pro mnoho lidí kontroverzními formami umění. Někteří lidé je považují za vandalství a ničení majetku, zatímco jiní je vnímají jako způsob, jak obohatit a ozvláštnit městský prostor.

Rusko

V 90. letech 20. století zažilo Rusko období dramatických změn. Pád Sovětského svazu a rozpad celého systému ovlivnil nejen politiku a ekonomiku, ale také kulturní sféru země. Tento přechodový proces měl vliv i na vznik nového fenoménu - graffiti a street artu.

Ve druhé polovině 80. let se v Moskvě objevily první stěny pokryté graffiti a street artem. Byly to převážně nápisy psané spreji, které nebyly považovány za umění, ale spíše za vandalství. Nicméně, s rozpadem Sovětského svazu a změnou politického režimu se začal tento fenomén rozvíjet a získávat nový význam.

Graffiti a street art se v Rusku staly nástrojem pro projev mladé generace, která se snažila vzdorovat systému a vyjádřit své názory a postoje. Tento projev se stal nejen způsobem protestu, ale také způsobem vytváření nové kultury a identity.

²⁰ Street Art in Kyiv.In: kathmanduandbeyond. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.kathmanduandbeyond.com/street-art-kiev-walking-tour-ukraine/>

V první polovině 90. let se graffiti a street art začaly objevovat i v jiných městech Ruska, jako je Petrohrad a Jekatěrinburg. Umělci se často uchýlovali k ilegálním způsobům a tvořili svá díla na opuštěných budovách a veřejných prostranstvích.

V této době se také začaly vytvářet první graffiti a street artové skupiny, jako například "Zub" nebo "Sozy". Tyto skupiny měly vlastní styl a techniky, které se odlišovaly od stylů v západní Evropě a USA. Často se inspirovaly tradičním ruským uměním a kulturou.

Kromě protestu a vytváření nové kultury byly graffiti a street art také využívány k propagaci různých věcí, jako jsou nové hudební skupiny nebo politické strany. Umělci využívali svá díla jako nástroj pro komunikaci s lidmi a propagaci svých názorů.

V polovině 90. let se v Rusku začaly konat první graffiti a street artové festivaly a výstavy. Tyto akce měly za úkol přinést do tohoto uměleckého žánru nové výzvy a příležitosti. V roce 1997 se v Moskvě konala první výstava street artu "Bankovní výstava". Tato výstava byla velmi populární a umožnila prezentovat street artová díla veřejnosti.

V této době se také začaly objevovat první legální stěny, kde bylo umělcům povoleno vytvářet svá díla. Tento krok byl velmi důležitý pro rozvoj graffiti a street artu v Rusku. Legální stěny umožnily umělcům tvořit bez obav z trestu za poškození majetku, a také jim poskytly větší prostor pro tvorbu. Tyto stěny byly vytvářeny v rámci různých projektů a umožnily prezentaci street artu jako legitimní formy umění.²¹

V průběhu 90. let se také začaly v Rusku objevovat nové techniky street artu, jako například stencil art a muralismus. Tyto techniky umožnily umělcům vytvářet díla s větší precizností a detaily, a také s větší plochou. Umělci se snažili vytvářet díla, která by reflektovala aktuální společenské a politické situace, a zároveň se inspirovali tradiční ruskou kulturou a historií.

V druhé polovině 90. let se graffiti a street art staly součástí ruského uměleckého světa. Vznikaly nové galerie a kulturní centra, které umožňovaly umělcům prezentovat svá díla a diskutovat o tomto uměleckém žánru. Také se začaly vydávat první publikace a časopisy věnované graffiti a street artu.

²¹ The History of Street Art in Russia. In: postsovietgraffiti. [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <http://postsovietgraffiti.com/the-history-of-street-art-in-russia-part-one/>

V dnešní době je graffiti a street art stále velmi živou a dynamickou částí ruského uměleckého světa. Umělci stále využívají tento žánr jako způsob projevu svých názorů a myšlenek, a také jako způsob propojení se společností. V Rusku se pořádají pravidelné street artové festivaly a výstavy, které umožňují prezentovat nejnovější trendy a techniky.

Vývoj graffiti a street artu v Rusku v 90. letech 20. století byl ovlivněn společenskými a politickými změnami, které se v té době odehrály. Tyto změny umožnily vznik nového uměleckého žánru, který se stal prostředkem pro projev a vytváření nové kultury. Díky tvrdé práci umělců a podpory

4.2.2. Západní země a města

V 90. letech se graffiti scéna v západní Evropě a Americe stala dynamickým a rozmanitým fenoménem. Po pádu Berlínské zdi v roce 1989 se otevřely nové prostory a možnosti pro umělce, kteří se začali vyjadřovat na veřejných místech pomocí sprejů a štětců. Vznikaly nové crews, které se specializovaly na různé styly a techniky, jako jsou tagy, throw-ups, pieces nebo muraly.

Graffiti se stalo důležitým nástrojem pro vyjádření sociálních a politických názorů, ať už na témata jako rasismus, diskriminace nebo politika. Umělci se začali vzájemně ovlivňovat a spolupracovat na různých projektech, a to nejenom v rámci měst, ale i mezinárodně. Navzdory tlaku ze strany zákona se graffiti stalo legitimním a uznávaným uměleckým směrem, který měl významný vliv na populární kulturu i současnou street artovou scénu.

Paříž

Paříž je jedním z nejvýznamnějších měst v Evropě, pokud jde o graffiti a street art. Toto město bylo dlouho považováno za jedno z center světového umění a jeho zdi a fasády se staly plátnem pro mnoho talentovaných umělců.

Po pádu Berlínské zdi v roce 1989 se v Paříži začala objevovat nová generace umělců graffiti. Tito umělci se vyznačovali kreativitou a inovativními technikami, které dokázaly transformovat městský prostor.

Jedním z nejvýznamnějších umělců graffiti v Paříži po roce 1989 byl Blek le Rat. Tento umělec byl průkopníkem využívání šablon při tvorbě graffiti a jeho díla jsou známá po celém

světě. Blek le Rat měl velký vliv na další generace umělců v Paříži a jeho práce inspirovala mnoho dalších umělců k vytváření podobných děl.

Dalším významným umělcem graffiti v Paříži po roce 1989 byl Jef Aérosol. Tento umělec se specializoval na tvorbu portrétů a jeho díla jsou velmi výrazná a plná emocí. Jeho práce jsou vystaveny v galeriích a na veřejných prostranstvích po celém světě.

V 90. letech se v Paříži objevila nová vlna umělců graffiti, kteří se inspirovali hip hopovou kulturou a používali nové techniky a materiály k tvorbě svých děl. Jedním z nejznámějších umělců této éry byl Kidult, který se specializoval na tvorbu velkých, agresivních tagů. Kidultovo dílo bylo často kontroverzní a provokativní, ale zároveň velmi inovativní a plné energie.²²

V posledních letech se v Paříži objevily nové iniciativy, které podporují vývoj street artu a graffiti v městě. Jedním z takových projektů je například "Tour Paris 13", který se zaměřuje na tvorbu velkoformátových děl na fasádách budov v Paříži. Tento projekt přitáhl umělce z celého světa a jeho díla jsou dnes považována za jedny z nejlepších v Evropě.

Celkově lze říci, že graffiti a street art jsou v Paříži stále velmi populární a významnou součástí městské kultury. Mnoho umělců z celého světa přijíždí do Paříže, aby zde mohli prezentovat svá díla a inspirovat se zdejší atmosférou.

Paříž je také domovem mnoha festivalů a výstav věnovaných street artu a graffiti. Mezi nejznámější patří například festival "Graffiti Paris", který se koná každý rok v létě a přináší mnoho nových děl na pařížské ulice.

Město Paříž se v posledních letech snaží najít způsob, jak integrovat graffiti a street art do svého kulturního dědictví a historie. Jedním z příkladů je tzv. "Galerie Itinérante", což je mobilní galerie uměleckých děl na kamionu, který projíždí ulicemi města a prezentuje nejlepší díla pařížských umělců.

Vývoj graffiti a street artu v Paříži po roce 1989 ukazuje, jak tato forma umění dokáže ovlivnit a transformovat městský prostor. Díky kreativě a inovaci umělců se graffiti a street art staly nedílnou součástí pařížské kultury a přinášejí mnoho barevných a inspirativních prvků do města.

²² Street Art in Paris. In: drip-in .[online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.drip-in.com/art-urban/street-art-in-paris/?cn-reloaded=1>

Berlín

Graffiti a street art v Berlíně jsou dnes neodmyslitelnou součástí městské kultury a historie. Po pádu Berlínské zdi v roce 1989 se město stalo obrovským plátnem pro umělce z celého světa, kteří zde mohli vytvářet svá díla na opuštěných budovách a veřejných prostranstvích.

Berlín se stal centrem street artu a graffiti, a to i díky tomu, že mnoho významných umělců začalo v Berlíně svou kariéru. Mezi nejznámější patří například Os Gemeos, Blu, nebo Shepard Fairey.

V průběhu let se graffiti a street art v Berlíně vyvíjely a proměňovaly. V 90. letech byly často spojovány s politickými protesty a undergroundovou scénou. V té době bylo graffiti stále vnímáno jako ilegální a vandalství a mnoho umělců se muselo skrývat před policií

Nicméně, s postupným uznáním a akceptací graffiti jako formy umění se situace změnila. V Berlíně byly vytvořeny legální stěny, na kterých se mohli umělci svobodně vyjadřovat. Tyto stěny se staly důležitou součástí města a mnoho z nich se stalo turistickými atrakcemi.

V současné době jsou nejvýznamnějšími místy pro graffiti v Berlíně tzv. "Hall of Fame", což jsou legální stěny, na kterých se umělci mohou volně projevovat. Tyto stěny jsou často pokryty velkými a barevnými díly, které jsou turistickými atrakcemi a přitahují milovníky umění z celého světa.

V Berlíně se také konají různé festivaly a muzea věnované street artu a graffiti. Mezi nejvýznamnější patří například muzeum "Urban Nation", které má za cíl podporovat kreativní výměny mezi umělci a Berlíňany a také podpořit integraci a účast prostřednictvím programů kulturního vzdělávání v berlínských čtvrtích.²³

Graffiti a street art v Berlíně tak ukazují, jak tato forma umění dokáže ovlivnit městský prostor a transformovat ho. Berlín se stal mekkou pro umělce z celého světa a jeho ulice jsou plné barevných a inspirativních děl.

²³ URBAN NATION MUSEUM. In: urban-nation. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://urban-nation.com/about-us/urban-nation-museum/>

Je třeba poznamenat, že graffiti a street art v Berlíně nejsou pouze komerční záležitostí. Mnoho umělců se snaží zachovat původní ducha undergroundového hnutí a umělecké svobody. Stále existuje mnoho umělců, kteří pracují ilegálně a riskují pokutu až 10 000 eur, pokud jsou chyceni.

Mnoho lidí se domnívá, že graffiti a street art v Berlíně jsou symboly města a jeho historie. Díky tomu jsou často respektovány a chráněny. Například některé díla jsou chráněny jako kulturní památky a jsou pravidelně restaurována.

Nicméně, existují i někteří lidé, kteří se domnívají, že graffiti a street art v Berlíně jsou jen nežádoucí vandalismus a snižují hodnotu nemovitostí. To vedlo k tomu, že se někteří majitelé budov snaží díla odstranit, což může vést k narušení původního významu díla a umělecké svobody.

Londýn

Graffiti a street art v Londýně po roce 1989 prošly podobnými změnami jako v jiných městech po celém světě. V té době bylo umění graffiti stále vnímáno jako nelegální a vandalství, ale street art začínal být uznáván jako forma umění.

Postupem času se postoj ke graffiti v Londýně změnil. Město se stalo domovem pro mnoho významných umělců street artu, jako jsou Banksy, Stik nebo Ben Eine. Tyto umělce lze považovat za pionýry street artu v Londýně a jejich díla se stala nedílnou součástí městské krajiny. Tato díla se stala velmi ceněná a atraktivní pro turisty, což vedlo ke zrodu tzv. street artových prohlídek po městě.

Mnoho děl street artu v Londýně se nachází v okolí čtvrti Shoreditch a Brick Lane, kde se nachází mnoho nezávislých obchodů, barů a restaurací. Tato oblast se stala oblíbenou destinací turistů a místních obyvatel, kteří se chtějí projít kolem děl umělců jako je Banksy nebo Eine.

Londýn také hostil mnoho street artových festivalů a akcí, jako je například festival street artu Upfest nebo akce Street Art London. Tyto akce přilákaly mnoho umělců z celého světa a daly vzniknout novým dílům street artu po celém městě.

Nicméně, i přesto, že street art v Londýně stále více získává uznání a respekt, umělci se musí stále potýkat s tím, že jejich práce může být odstraněna nebo přemalována. Londýn

má přísné zákony proti vandalství a některé umělecké díla byly odstraněny, aby se ochránila hodnota nemovitosti.²⁴

V poslední době se v Londýně objevily kontroverze ohledně komerčního využívání street artu. Někteří umělci se snaží bránit využívání jejich děl jako součást marketingových kampaní nebo k vytváření turistických atrakcí. Mnoho lidí se domnívá, že street art by měl být zachován jako umělecké dílo a nekomerční záležitost.

V současné době je Londýn jedním z center street artového umění. Mezi nejznámější londýnské graffiti umělce patří Banksy, Invader, Stik, Ben Eine a další. Londýn také hostí řadu festivalů a akcí zaměřených na street art, jako je například festival "Upfest" v Bristolu nebo festival "City of Colors" v Birminghamu.

I přes rostoucí popularitu street artu a graffiti v Londýně však stále existuje mnoho kontroverzí ohledně tohoto druhu umění. Někteří lidé stále považují graffiti za formu vandalismu, zatímco jiní ho vnímají jako legitimní formu umění a vyjadřování se.

Barcelona

Po roce 1989 se graffiti v Barceloně stalo velmi populární a stalo se důležitou součástí tamní street artové scény. Mnoho umělců z celého světa se sjíždí do Barcelony, aby zde prezentovali své práce a aby se nechali inspirovat místní atmosférou.

Nejznámějším místem pro graffiti v Barceloně je gotická čtvrť El Raval, která se stala jakýmsi střediskem pro street art. Dalšími oblíbenými místy pro graffiti jsou Barceloneta, Sant Antoni a Gracia. Na některých zdech a domech lze vidět několikapatrové malby, které vznikaly mnoho dní až týdnů.

V Barceloně se nachází několik institucí, které se věnují podpoře street artu. Například galerie Montana, která nabízí umělcům ze všech koutů světa možnost prezentovat své práce. Galerie má také vlastní workshop a nabízí umělcům různé nástroje a materiály, které potřebují pro tvorbu svých děl.

²⁴ London Street Art and Graffiti Through the Decades: 1960 – 2021. In: bookanartist. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://bookanartist.co/blog/london-street-art-and-graffiti-through-the-decades-1960-to-2021/>

Další organizací, která podporuje street art, je Asociace pro Street Art v Barceloně. Tato organizace se snaží umožnit umělcům prezentovat své práce a rozšířit povědomí o street artu mezi veřejností. Pořádají také různé akce a festivaly, jako například Festival Street Art Barcelona, který se koná každý rok.²⁵

Kromě toho, že je graffiti a street art v Barceloně velmi oblíbený, také zde existují některé zákony a pravidla, která musí být dodržována. Například není dovoleno malovat na historické budovy, kostely, pomníky a podobně. Také je zakázáno malovat na vlastnictví jiných lidí bez jejich svolení.

Celkově lze říci, že graffiti a street art v Barceloně má velký vliv na místní kulturu a atmosféru. Je to způsob, jakým se umělci mohou vyjádřit a jakým mohou přinášet krásu do ulic a prostředí. Zároveň je však důležité, aby byli respektováni zákony a pravidla a aby byli součástí komunity a nejenom vandalové, kteří ničí majetek.

Rio de Janeiro

Graffiti v Rio de Janeiro se stalo velmi výraznou součástí městského života a kultury po roce 1989. S větší ekonomickou stabilitou a rostoucím turismem se město stalo centrem pro mnoho umělců, kteří hledali nové způsoby, jak sdělit své poselství a inspirovat komunitu. Graffiti a street art se staly prostředkem vyjádření kritiky, sociálních nebo politických problémů, ale také prostředkem uměleckého vyjádření a dekorace města.

V 90. letech 20. století bylo graffiti v Rio de Janeiro často spojováno s pouličními gangy a kriminalitou, což vedlo k tvrdým opatřením ze strany městské správy. Postupem času se však městské autority začaly více zaměřovat na povzbuzení umělecké scény a přijaly přístup, který umělcům umožnil tvořit legální graffiti a street art.

Dnes se v Rio de Janeiro můžete setkat s graffiti a street artem na mnoha místech, od chudinských čtvrtí až po turistická centra. Umělci se často zaměřují na poselství proti sociální nerovnosti, rasismu, genderové diskriminaci a jiným společenským problémům. Mnoho umělců také používá svoji tvorbu k oslavě místní kultury, hudby a sportu.

²⁵ What to know about Graffiti. In: barcelonaexplorers. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://barcelonaexplorers.com/what-to-know-about-graffiti-in-barcelona/>

V centru města se nachází mnoho velkých muralů a graffiti, které přitahují pozornost turistů i místních obyvatel. Nejvýznamnějším místem pro graffiti je komplex Santa Marta, který byl v roce 2010 v rámci projektu Favela Painting zrestaurován a získal novou podobu díky práci umělců z celého světa. Tento projekt měl za cíl ukázat, že i chudinské čtvrti mohou být krásné a inspirovat umělce.

Dalším významným místem pro graffiti a street art v je tzv. Orla Conde, který je dlouhý několik kilometrů a nachází se podél zdi při moři. Zde se nachází mnoho barevných muralů, které ukazují místní kulturu, hudbu a sport. Toto místo je velmi oblíbené mezi turisty, kteří sem přicházejí za uměleckými díly.²⁶

Lima

V Limě bylo graffiti dlouho na rozdíl od jiných měst Jižní Ameriky poměrně neznámé a nevýrazné. V průběhu 80. let a začátkem 90. let se však začaly objevovat první graffiti východního stylu a na konci 90. let se graffiti stalo v Limě uznávanou formou umění.

Jedním z nejvýraznějších umělců graffiti v Limě je JADE, který začal svou kariéru graffiti v roce 1995. Jeho díla jsou převážně barevná a plná různých textur a nápadů. Jeho styl se vyvíjel v průběhu let a dnes je považován za jednoho z nejtalentovanějších umělců graffiti v zemi.

Dalším významným umělcem je Sixe Paredes, který se proslavil svými kresbami fantastických postav a surrealistických krajin. Jeho díla zdobí mnoho stěn v Limě a také se objevují v galeriích po celém světě.

V Limě existují také některé legální zdi, na kterých je povoleno kreslit graffiti, což umožnilo rozvoj a propagaci této formy umění. Mezi nejznámější legální zdi v Limě patří El Sexto, kde mohou umělci bez obav namalovat své díla.

Navzdory rostoucí popularitě a uznání se v Limě stále bojuje s vandalismem a ničením veřejného majetku. Mnoho umělců také stále kreslí ilegálně, což může mít negativní dopad na vnímání graffiti jako umělecké formy veřejností.

²⁶ STREET ART IN RIO DE JANEIRO. In: mywanderlust. [online]. [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.mywanderlust.pl/sunday-with-pictures-street-art-in-rio-de-janeiro/>

Celkově však můžeme říci, že graffiti v Limě se za posledních několik desetiletí vyvíjelo z neznámého fenoménu na uznávanou formu umění. Mnoho umělců kreslících graffiti získalo uznání v umělecké komunitě a jejich díla jsou dnes vidět nejen na ulicích Limy, ale také v galeriích a na mezinárodních výstavách po celém světě.

USA

Zatímco New York City je obvykle prvním městem, které přichází na mysl jako graffiti epicentrum, Los Angeles se objevilo jako centrum graffiti v 80. letech, než si v 90. letech vytvořilo výraznou identitu. Zatímco newyorští writeři pilovali své piecy na vozech metra, losangeleští autoři k vyjádření používali autobusy a betonové zdi lemující koryto řeky. Poulíčnické umění odráželo jedinečnou směs ikonografie ze španělsky mluvících čtvrtí, staroanglického písma a antropomorfního písma, pop artu a kultury gangů. S nárůstem počtu drog a vražd na počátku 90. let v Los Angeles sáhla kultura mládeže po novém vizuálním jazyce, aby vyjádřila svou nespokojenost a označila tak své území.

Na počátku 90. let v Los Angeles, bití Rodneyho Kinga a následné nepokoje v L.A. vytvořily pozadí rasového napětí. Pro mladé lidi, kteří se cítí zapomenutí, rozlobení nebo marginalizovaní, se expresivní síla graffiti stala nástrojem k potlačení. Stejně jako jejich newyorští kolegové využili systém veřejné dopravy pro jeho snadný přístup, autoři graffiti z L.A. polepili městský autobusový systém RTD vrstvami tagů.

Zatímco mnoho z těchto umělců v hluboké noci používalo barvy ve spreji k načmárání tlustých písmen po stranách a čelních sklech, někteří vzali věci nebezpečnějším směrem. Když se gangy snažily prosadit své území, přinesly do autobusů také zbraně, což vyvolalo silný policejní zásah. V jednu chvíli městská policie dokonce zřídila takzvaný Ghost Bus vyzbrojený tajnými policisty připravenými vrhnout se na potenciální writery a ty, kteří mají nebezpečnější úmysly. Podle článku v Los Angeles Times z roku 1990 „v oblastech obsluhovaných RTD pracovalo 3 000 taggerů“.

Městská řeka se také ukázala jako jedno z největších a nejlepších míst pro graffiti ve městě. Městem Los Angeles protéká 51 mil řeky, většinu z toho lemují pusté betonové kanály, které jen zřídka vidí policejní dohled. Kanály, někdy holé a často opuštěné, se na konci 80. a začátku 90. let staly hlavním plátnem pro autory graffiti. Writeři jako RISK již v 80.

letech zabrali řeku, nadjezdy a další území infrastruktury jako graffiti destinace, ale na počátku 90. let již byla tato místa ve velkém okupována writery.

Zatímco mnoho taggerů zůstalo bezejmenných, řada z nich obratně kombinovala čisté koncepty a uhlazené umění, aby udávala tón streetartové scéně 90. let v Los Angeles. RISK a kolega spisovatel OG SLICK, rodák z Havaje, který ve svém díle spojil prvky japonské a americké kultury, dodali scéně energii.

SLICKovy ruce v bílých rukavicích, připomínající rukavice jisté Disney postavy, se staly charakteristickým motivem jeho návrhů. Dovedné pouliční umění obou umělců vzbudilo mezinárodní uznání, protože koncem 80. let reprezentovali USA na Mezinárodní soutěži pouličních umění. RISK také spojil své síly s taggerem RIVAL a vytvořili West Coast Artists, jednu z několika crews v L.A., jejichž cílem bylo pokrýt autobusy, vlaky a další dopravní prostředky barevným graffiti. RISK našel úspěch i na mainstreamové scéně a svůj talent propůjčil mimo jiné projektům pro Ice Cube a Michaela Jacksona.

V roce 1997 vytvořil graffiti umělec Saber největší graffiti piece všech dob: jeho jméno, v hranatém textu, se táhne přes betonový břeh řeky L.A. Trvalo mu 35 nocí, než to dokončil. Další writer, CHAKA, napsal své jméno po celém státě Kalifornie během 90. let, přičemž některé zprávy odhadovaly, že se mu podařilo označit přes 10 000 veřejných a soukromých nemovitostí. CHAKA byl nesčetněkrát zatčen a dokonce označil výtah, kterým jel na setkání se svým probačním úředníkem.

Graffiti writeři SKILL a SNAP, přátelé z dětství se společnou láskou k pouličnímu umění, založili koncem 80. let stále se rozvíjející skupinu UTI Crew. Skupina i dnes prosperuje nejen v L.A., ale i na místech po celé zemi. Zasazují se o pozitivitu a spolupráci a nashromáždili tak více než 200 členů. Jak 90. léta postupovala, skupina představovala alternativu k teritoriální povaze značkování souvisejícího s gangy.

Jedním z nejpopulárnějších stylů, které se objevily během 90. let v L.A., byl styl barrio, který mísí odkazy výtvarného umění s vlivy popkultury a přejímá mexickou kulturu. Zejména ve španělsky mluvících oblastech Los Angeles se tomuto stylu dařilo, s propracovanými vzory, výraznými barvami a opakující se ikonografií, jako jsou lowridery a kola. Vzhledem k tomu, že populace nebělochů v Los Angeles během 90. let téměř převyšovala

bělošskou populaci, latinské kulturní vlivy daly vzkvétající scéně pouličního umění charakteristický vzhled.

CHAZ, jedna z losangeleských legend graffiti, si vypůjčil nejen ze čtvrtí východního L.A., které jako dítě nazýval domovem, ale také ze zdrojů tak rozmanitých, jako je evropské písmo a japonská kaligrafie. Chaz, který je podle Widewalls.com považován za „kmotra stylu cholo“, píše své kaligrafické práce v L.A. od 70. let. Jeho spojení vlivů latinskoamerických gangů a formálního vzdělání na umělecké škole Chouinard, včetně školení kaligrafie s mistrem Yun Chung Chiangem, vyústilo ve styl výrazně jemu vlastní. Sít' jeho tagů „señor suerte“ umísťuje fedoru na vrchol lebky s něčím, co vypadá jako kožešinový límec. Toto se stalo jedním z jeho nejznámějších a nejvíce inspirativních tagů, zejména pro mladé spisovatele dospívající v 90. letech.

Kaligrafický styl CHAZ odkazuje na řadu zdrojů, včetně východoasijské kaligrafie a staroanglického písma. V rozhovoru vysvětluje: „To sahá až k prvnímu tiskařskému lisu, Gutenbergovi, kde jej Němci používali k reprezentaci vlády. Styl, známý jako psaní cholo, je styl, který se poprvé zviditelnil v mexicko-amerických komunitách již ve 40. letech 20. století a který dodnes slouží jako zdroj zmocnění spisovatelů.²⁷“

²⁷ From Buses to River Walls: Graffiti in 1980's to Early-90's Los Angeles. In: sprayplanet [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.sprayplanet.com/blogs/news/from-buses-to-river-walls-graffiti-in-1980s-to-early-90s-los-angeles>

Obr. 3: CHAZ a jeho piece

Zkratka pro „Can't Be Stopped“ (Can't Be Stopped), CBS představuje jednu z nejpłodnějších graffiti crew v L.A. během 90. let. Společnost byla založena v roce 1984 Hex, Frost, Theory a Demo, vyvíjející se personál crew zahrnuje členy napříč rasovými a ekonomickými rozdíly.

Přezdívka Can't Be Stopped měla sloužit jako motivace k tomu, aby byl nejlepší tým na scéně v L.A. Crew se distancovala od násilného teritorialismu u ostatních crews a místo toho upřednostňovala umění a kamarádství. Skate One, jeden z nejznámějších členů crew CBS, je oceňován za to, že posunul vývoj této crew do silné přítomnosti na graffiti scéně. V roce 1993 tragicky zemřel při pokusu vyfotografovat své dílo, ale jeho crew vydržela a zůstává dodnes silnou, z velké části díky silnému rodinnému poutu mezi jeho členy. CBS je předmětem dokumentu z roku 2016 člena Codyho Smithe (s příhodným názvem „Can't Be Stopped“), který obsahuje historické záběry, historii štábu a rozhovory s umělci.²⁸

4.3 Graffiti turismus

Cestovní ruch je jednou z činností, které nejnaléhavěji potřebují inovace a kreativitu, aby si udržely svůj boom. Je zajímavé jak se moderní destinace a manažeři cestovního ruchu snaží

²⁸Can't Be Stopped [film]. Režie Cody SMITH. Los Angels, 2016.

vymyslet inovativní a udržitelná řešení v každodenní praxi. Současné trendy poptávky vyžadují aktivní zážitky, které generují emoce, vzbuzují pocity, prezentují obsah a poskytují dávku potěšení. V současnosti města po celém světě využívají nástěnné malby a pouliční umění k zapojení turistů i místních. Je mnoho agentur, které si lze jako soukromá osoba zaplatit k vyzdobení budovy, těchto služeb často využívají i celé městské čtvrti právě za účelem její popularizace a zvýšení turistického zájmu. V následujících podkapitolách se budu snažit přiblížit některé destinace, které pomocí graffiti a street art lákají tisíce turistů k jejich prohlídce, některé destinace graffiti tvoří k tomuto účelu záměrně a v některých případech se tato skutečnost přirozeně vyvinula.

Graffiti turismus v Berlíně

Graffiti turismus v Berlíně je jednou z nejvíce rozvinutých turistických aktivit v této německé metropoli. Berlín je známý jako jedno z nejvýznamnějších center světové street artové scény, a to díky rozmanitému uměleckému dědictví, které představuje mnoho vynikajících umělců. Navštěvování graffiti a street artových míst je nejen turistickou atrakcí, ale také poskytuje unikátní pohled na umění a kulturu Berlína.

Berlín byl v minulosti domovem mnoha významných umělců street artu, jako je například Os Gemeos, Blu, Roa, Swoon, Vhils, Interesni Kazki, Agostino Iacurci a mnoho dalších. Výsledkem tohoto kulturního a uměleckého dědictví jsou desítky tisíc barevných a výrazných graffiti a muralů, které ozdobují zdi, domy, podchody a různé veřejné prostranství po celém městě.²⁹

Mnoho turistů a uměleckých nadšenců cestuje do Berlína především kvůli jeho vynikající street artové scéně. Berlín je velmi oblíbený mezi mladými lidmi, kteří si chtějí prohlédnout město z pohledu alternativního umění a kultury. Graffiti a street artová turistika v Berlíně se stala populární také díky velkému množství bezplatných průvodců, kteří se specializují na tuto aktivitu a kteří turistům ukážou nejlepší umělecká díla v městě.

²⁹ Sightseeing Berlin: STREET ART | HAVE A TRIP - Discover Berlin's Streetart | visitBerlin. Youtube [online]. 2018, [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vdW173Ozwyk&ab_channel=Berlin

Jedním z nejdůležitějších míst pro graffiti turisty v Berlíně je tzv. East Side Gallery, což je nejdelší dochovaný úsek Berlínské zdi. Na této zdi jsou nejznámější graffiti, které vznikly po pádu zdi v roce 1989. V té době přišli mnozí umělci ze všech částí světa a vytvořili zdi plné výrazných a nápaditých děl. Dalším populárním místem pro graffiti turisty v Berlíně je také Friedrichshain, část města, kde se nachází velké množství graffiti a muralů

V Berlíně se každoročně konají i festivaly street artu, jako je například Berlin Mural Fest nebo Urban Nation Museum for Urban Contemporary Art.³⁰

Graffiti turismus v New Yorku

New York je jedním z nejdůležitějších center světové street artové scény, a to díky rozmanitému uměleckému dědictví, které představuje mnoho vynikajících umělců. Navštěvování graffiti a street artových míst je nejen turistickou atrakcí, ale také poskytuje unikátní pohled na umění a kulturu města.

Graffiti a street art v New Yorku mají bohatou historii, která sahá až do 60. let 20. století. V té době se objevily první graffiti na metrech a na veřejných prostranstvích, které často představovaly nápisy, podpisy a tagy. Během 70. a 80. let se graffiti stalo hlavním prvkem hip-hopové kultury a umělcům dalo možnost vytvářet výrazná díla na velkých plochách.

Dnes je graffiti a street art v New Yorku neustále přítomen v každodenním životě města a je oblíbeným zdrojem inspirace pro mnoho umělců z celého světa. Mnoho turistů cestuje do New Yorku speciálně kvůli jeho vynikající street artové scéně.

Jedním z nejznámějších míst pro graffiti turisty v New Yorku je Bushwick v Brooklynu. Tato část města je domovem pro některé z nejlepších graffiti a street artových děl v New Yorku. Turisté mohou procházet ulicemi plnými výrazných a barevných muralů, a to jak od renomovaných umělců, tak i od nových talentů.

Další populární místem pro graffiti turisty v New Yorku je Queens, konkrétně Long Island City. Tato část města je domovem pro některé z největších a nejvýraznějších graffiti

³⁰ INSANE Berlin Graffiti Tour. Youtube [online]. 2018, [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B6PEZOyn47E&ab_channel=Vegains

a muralů v New Yorku, které představují různé téma a umělecké styly. Můžete zde spatřit krásné kousky, které byly vytvořeny od renomovaných umělců, jako jsou Shepard Fairey, Tristan Eaton a další.

Dalším významným místem pro graffiti turisty v New Yorku je Bronx, konkrétně Hunt's Point, kde se nachází slavný Graffiti Hall of Fame. Toto místo je domovem pro některé z nejvýznamnějších graffiti umělců v historii New Yorku a je zde možné vidět mnoho velkých a výrazných muralů.³¹

Graffiti turismus v Barceloně

Barcelona je dalším městem, které se pyšní bohatou street artovou scénou a je oblíbeným cílem pro graffiti turisty z celého světa. Barcelona má dlouhou historii street artu a graffiti, která sahá až do 80. let 20. století, kdy se objevily první graffiti v ulicích města.

Dnes lze v Barceloně najít mnoho vynikajících graffiti a street artových děl, které se nacházejí po celém městě. Mnoho umělců se přidává k místní street artové scéně a vytváří nové a originální kousky.

Jedním z nejznámějších míst pro graffiti turisty v Barceloně je El Raval. Tato část města je plná výrazných a barevných muralů a graffiti, které se nacházejí na fasádách budov, na zdech a na betonových plochách.

Dalším místem, které stojí za návštěvu, je Gracia. Tato část města se nachází na sever od centra Barcelony a je známá svými úzkými uličkami, které jsou plné malých a velkých graffiti. Můžete se těšit na barevné a živé díla, která se nacházejí v každém rohu a které představují různé umělecké styly.

Barcelona také hostí mnoho street artových festivalů a akcí po celý rok. Mezi nejvýznamnější patří "Open Walls Conference", která se koná každoročně v září. Tento festival

³¹ Brooklyn Street Art Tour. In: grafftours. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://graff-tours.com/nyc-graffiti-art-tours/brooklyn-street-art-tour/>

přivádí do města některé z nejlepších umělců na světě, kteří vytvářejí nové díla přímo na ulicích Barcelony.³²

Dalším významným festivalem je "Graffiti World Festival", který se koná každoročně v létě. Tento festival přináší do města mnoho umělců, kteří společně vytváří velké díla na stěnách budov v různých částech Barcelony.

Graffiti turisté v Barceloně také mohou navštívit "Graffiti Museum", které se nachází na Passeig de Gracia. Toto muzeum představuje nejen historii graffiti a street artu v Barceloně, ale také ukazuje práci místních umělců a dalších významných umělců

Graffiti turismus v Dubaji

Dubaj je město, které se stalo symbolem luxusu, modernity a excesů. V posledních letech se však v Dubaji začalo rozvíjet také street artové hnutí, které přináší do města nový a zajímavý prvek. Graffiti turismus v Dubaji se tak stává stále více populárním, a to především díky množství velkých a nápaditých muralů, které se nacházejí po celém městě.

Jednou z nejvýznamnějších lokalit pro street art v Dubaji je Al Quoz, která se nachází v centrální části města. Tento obvod je plný velkých průmyslových budov, které jsou ideálními plochami pro tvorbu street artu. Zde můžete najít několik velkých a výrazných muralů od renomovaných umělců z celého světa. Jedním z nejznámějších je mural od Sheperda Faireyho, autora slavného Obamova portrétu.

Další z významných lokalit je Dubai Design District, který se nachází na východní straně města. Tento obvod je plný nových a moderních budov, které jsou často překryty velkými muraly a graffiti. Mnoho z těchto děl bylo vytvořeno na objednávku a představuje především různé reklamní kampaně a produkty.

V Dubaji můžete také najít několik street artových galerií a muzeí, které se specializují na tuto formu umění. Jedním z nejznámějších je "The Third Line", která se nachází v Al

³² BARCELONA GRAFFITI AND STREET ART: ULTIMATE GUIDE. In: erasmusbarcelona. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://erasmusbarcelona.com/barcelona-graffiti-and-street-art-ultimate-guide/>

Quoz. Tato galerie představuje práce místních i zahraničních umělců a je ideálním místem pro ty, kteří se zajímají o street art a graffiti.³³

Graffiti turismus v Dubaji se však neobejde bez návštěvy místního festivalu. Mezi nejvýznamnější patří "Dubai Canvas", který se koná každoročně v březnu. Tento festival přináší do města mnoho umělců z celého světa, kteří vytvářejí nová a zajímavá díla přímo na ulicích Dubaje. Dalším festivalem je "Street Nights", který se koná každoročně v prosinci a přináší do města mnoho zajímavých akcí a děl od místních umělců.³⁴

Graffiti turismus v Bogotě

Bogota je jedním z největších měst v Kolumbii a stala se velmi populárním cílem turistů, kteří hledají kulturní zážitky a neobvyklé atrakce. Mezi těmito atrakcemi je i graffiti turismus, který se stal velmi populárním v posledních letech. Graffiti turismus je forma turistiky, která se zaměřuje na návštěvu míst, kde jsou významné graffiti a street art díla.

Bogota je městem s bohatou historií graffiti a street artu. Graffiti se začalo objevovat na zdejších stěnách již v 80. letech 20. století a od té doby se stalo hlavním prostředkem pro vyjádření kolumbijské kultury a politických názorů. V průběhu let se město stalo důležitým centrem pro významné umělce graffiti a street artu, kteří sem přijíždějí z celého světa.

Graffiti turismus v Bogotě se dnes těší velké oblibě. Návštěvníci města se mohou projít ulicemi a sledovat některá z nejlepších děl graffiti a street artu, která jsou v tomto městě k vidění. Některá z nejlepších míst, kde si můžete prohlédnout graffiti, jsou například ulice Calle 26 a Carrera 7, které jsou plné neuvěřitelných děl.

Dalším populárním místem pro návštěvu je Candelaria, historické centrum města, kde se nachází mnoho malebných uliček a náměstí plných graffiti. Toto místo je také domovem mnoha umělců graffiti a street artu, kteří zde často provozují svou tvorbu a pořádají různé kulturní akce.

³³ Where to see stunning street art in Dubai. In: visitdubai. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.visitdubai.com/en/articles/guide-to-public-art-in-dubai>

³⁴ DUBAI CANVAS – CITYWALK. In: sanprojects. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.sanprojects.com/dubai-canvas-citywalk>

Kromě toho můžete také navštívit výstavu graffiti a street artu v galerii Artevistas, která se nachází v samém srdci města. Tato galerie prezentuje práce nejlepších umělců graffiti a street artu z Kolumbie a celého světa a návštěvníci si zde mohou prohlédnout celou řadu neuvěřitelných děl.³⁵

Graffiti turismus v Bogotě je také důležitým způsobem, jak mohou turisté lépe poznat kolumbijskou kulturu a historii. Mnoho graffiti a street art děl v Bogotě je zaměřeno na politická a společenská témata

Graffiti turismus v Istanbulu

Graffiti se stává neoddělitelnou součástí městského prostředí a také turistického ruchu. V posledních letech se stává oblíbeným turistickým cílem také Istanbul, kde se díky své bohaté historii a kulturní rozmanitosti mísí různé umělecké styly a techniky. Graffiti turismus v Istanbulu není nic nového, nicméně se v posledních letech stává stále populárnější, a to i přesto, že veřejné prostory, jako jsou zdi, jsou stále více kontrolovány vládou.

Graffiti v Istanbulu má své kořeny v undergroundové hudební scéně 90. let, kdy se v Istanbulu začaly pořádat různé koncerty a akce. V té době se také začala objevovat první graffiti díla v městském prostředí. Dnes se graffiti nachází po celém Istanbulu a nejsou jen výrazem undergroundové kultury, ale také se stávají významnou součástí městského života.

Graffiti turismus v Istanbulu má své výhody i nevýhody. Na jedné straně přináší turistům možnost vidět město z jiného úhlu pohledu a objevit místa, kam by se jinak nedostali. Navíc mohou vidět skvělé umění, které je často ukryté v uličkách a na zdech budov. Turisté také přispívají k rozvoji lokální ekonomiky, protože často navštěvují nezávislé kavárny a obchody.

Na druhé straně však může graffiti turismus také způsobit problémy. Například turisté často nerespektují zákazy malování na veřejných prostorech, což může mít negativní dopad na místní komunitu. Navíc někteří turisté pouze fotografují graffiti bez toho, aby se zajímali o jejich význam a historii.

³⁵ Bogota Graffiti Tour. In: destinationlesstravel.[online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://destinationlesstravel.com/bogota-graffiti-tour/>

Oblasti jako Kadıköy, Beşiktaş a Beyoğlu jsou nejznámější oblasti pro graffiti v Istanbulu. Kadıköy je čtvrtí, kde se nachází mnoho uměleckých galerií a alternativních kaváren. Graffiti zde má často politický význam a témata, jako je feminismus a práva LGBT komunity, jsou často v centru pozornosti. Beşiktaş je oblast, kde se nachází mnoho sportovních zařízení a obchodů. Zdi zde jsou obvykle pokryté sportovními motivy a nápisy. Převládajícím tématem jsou také ultras, což je subkultura fanoušků fotbalových klubů. Beyoğlu je pak oblast, kde se mísí tradiční a moderní kultura. Zdejší graffiti často odráží městský život a současné problémy, jako je například migrace.³⁶

Jak říká turecká umělkyně Gamze Yalcin, která se podílela na mnoha graffitiových projektech po celém Istanbulu: "Graffiti je velmi důležitou součástí městského života a kultury. Je to způsob, jak si lidé mohou vyjádřit své názory a emoce a komunikovat s ostatními lidmi v městě. Graffiti turismus může být dobrý, pokud turisté respektují zákony a kulturu místních lidí a pokud se zajímají o význam a historii graffiti."³⁷

Je tedy důležité, aby turisté respektovali místní zvyky a tradice a aby si uvědomili, že graffiti není pouze umělecký projev, ale také způsob komunikace a vyjádření názoru. Měli by být citliví k místnímu kontextu a významu graffiti a nebrat je jen jako ozdobu města. Pokud budou turisté respektovat tuto zásadu, může být graffiti turismus v Istanbulu pozitivním zážitkem pro všechny zúčastněné.

Graffiti turismus v Los Angeles

Mezi města, která jsou známá pro svou graffiti scénu, patří i Los Angeles. Město slavné svými plážemi a Hollywoodem má také bohatou historii graffiti umění, které se datuje až do 60. let minulého století.

V Los Angeles jsou oblíbené turistické atrakce, jako jsou Venice Beach, Santa Monica a Hollywood, ale pro fanoušky graffiti jsou nejzajímavější čtvrti, jako jsou Arts District,

³⁶ Karaköy Walking Tour. In: pursuinfoart. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.pursuinfoart.com/blog/karakoy-walking-tour>

³⁷ Women Leading Artistic Graffiti Growth in Istanbul. In: learningenglish.voanews. [online]. [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://learningenglish.voanews.com/a/women-leading-artistic-graffiti-growth-in-istanbul/4590332.html>

Boyle Heights a Downtown LA. V těchto čtvrtích se nachází některé z nejlepších graffiti umělců na světě a také některé z největších a nejvýraznějších graffiti děl.

Arts District, která se nachází v Downtown LA, je známá pro svou bohatou historii umění a designu. Tato čtvrť se za posledních několik let změnila z průmyslové oblasti na kulturní centrum města, což přilákalo mnoho umělců a kreativních lidí. Zdejší graffiti díla jsou nejenom barevná a výrazná, ale také mají hlubší význam a poselství. Mezi nejvýraznější díla patří například "Rabbit" od Sheparda Faireyho a "Love Me" od Curtis Kuligu.

Boyle Heights, které se nachází na východní straně města, je domovem mnoha latinsko-amerických komunit a má bohatou historii Chicana umění. Zdejší graffiti se často zabývá tématy, jako jsou identita, kultura a politika. Mezi nejvýraznější díla patří například "Weaving the Future" od Fabiána Debóse a "El Señor" od Johna Valadeze.

Další čtvrť, která je velmi populární mezi fanoušky graffiti, je Downtown LA. Toto centrum města je plné nápaditých a velkých graffiti děl, které zdobí obrovské budovy a stěny. Mezi nejznámější díla patří například "You Are Beautiful" od Matthewa Hoffmana a "Frida Kahlo" od Levi Ponce.

S růstem popularity graffiti turismu v Los Angeles se však také objevují některé problémy. Například někteří umělci se stěžují, že graffiti turisté narušují proces tvorby graffiti děl tím, že je fotí a šíří po sociálních sítích, aniž by se umělců zeptali o povolení. Někteří umělci také tvrdí, že graffiti turisté způsobují přelidnění a rušení v místech, kde se snaží pracovat na svých dílech.

Obr. 4: Los Angeles Downtown

Dalším problémem je také vandalismus, který se občas vyskytuje mezi návštěvníky, kteří nechápu rozdíl mezi legálním graffiti uměním a nelegálním tagováním. Tyto akty vandalství nejenom poškozují majetek města, ale také poškozují pověst graffiti komunity a snižují toleranci vůči legálnímu graffiti umění.

Ačkoliv graffiti turismus v Los Angeles není bez svých problémů, stále přitahuje mnoho lidí, kteří jsou fascinováni tímto uměním a chtějí vidět nejlepší díla, která město nabízí. Mnoho umělců také podporuje tuto formu cestování jako způsob, jak přilákat pozornost k jejich práci a inspirovat další lidi k vlastní tvorbě.

Jak řekl graffiti umělec a zakladatel značky Obey, Shepard Fairey, "Graffiti turistika je zajímavá věc, protože lidé mohou vidět naše díla a najít kus naší identity v tom, co děláme."³⁸

V každém případě, pokud se chystáte na graffiti turistiku do Los Angeles, je důležité respektovat umělce a město a být vědomi toho, že graffiti umění není jenom o zdobení stěn, ale také o vyjádření sebe sama a svých myšlenek.

³⁸ Best graffiti in Los Angeles. In: thetrendyart. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://thetrendyart.com/blogs/art-blog/best-street-art-los-angeles>

Graffiti turismus v Londýně

Graffiti turismus v Londýně je velmi populární a láká návštěvníky z celého světa, kteří chtějí vidět nejlepší díla, která město nabízí. Londýn je známý jako kulturní metropole, kde se setkávají lidé z celého světa a kde je mnoho míst, které jsou ideální pro vytváření a zobrazování umění na veřejných prostranstvích.

Londýn má dlouhou historii graffiti a street artu, která sahá až do 60. let minulého století, kdy se začaly na zdejších ulicích objevovat první tagy a nápisy. Postupem času se tato forma umění stala čím dál tím více sofistikovanou a někteří umělci se stali světově proslulými díky svým dílům na londýnských zdech.

Jednou z nejznámějších oblastí pro graffiti turismus v Londýně je Shoreditch, který se nachází ve východní části města. Toto místo je domovem mnoha nezávislých galerií a uměleckých prostor, kde se konají výstavy a festivaly související s graffiti a street artem. Shoreditch je také plný nejlepších děl na zdejších stěnách, od barevných muralů až po vtipné nápisy a tagy.

Další populární oblastí pro graffiti turisty je Camden Town, který se nachází na severozápadě Londýna. Toto místo je známé pro svou alternativní atmosféru a je domovem mnoha nezávislých obchodů a trhů. Camden Town je také domovem mnoha uměleckých děl na zdejších stěnách, od jednoduchých tagů až po složitější muraly.

Londýn také hostí několik festivalů, které se věnují graffiti a street artu. Mezi nejvýznamnější patří festival Street Art London, který se koná každý rok v červenci a srpnu a přináší do města některé z nejlepších umělců z celého světa. Festival také nabízí výstavy, workshopy a další akce spojené s graffiti a street artem.

I když je graffiti turismus v Londýně velmi oblíbený, stále existují problémy, které s ním souvisejí. Jedním z nich je vandalství, které se vyskytuje mezi návštěvníky, kteří nevědí, jaký je rozdíl mezi legálním a nelegálním graffiti a jaký je dopad nelegálního graffiti na město a jeho obyvatele.

Legální graffiti se v Londýně vyskytuje hlavně na určitých místech, jako jsou umělecké zdi a tunely, které jsou k tomuto účelu vyhrazeny. Tyto zdi a tunely jsou spravovány městem a umožňují umělcům vyjádřit svou kreativitu bez obav z postihu. Legální graffiti také může

být součástí projektů, které mají za cíl zlepšit městskou krajinu a dát umělcům možnost pracovat s veřejnými prostranstvími.

Obr. 5: Camden Town

Na druhé straně, nelegální graffiti může mít negativní dopad na město a jeho obyvatele. Nelegální graffiti často zahrnuje vandalství a ničení vlastnictví, což může být velmi nákladné pro město a majitele nemovitostí.

Navzdory těmto problémům je graffiti turismus v Londýně stále velmi populární a důležitou součástí místní kultury. V mnoha ohledech to umožňuje umělcům vytvořit důležitou diskuzi o tom, jak by měla být vnímána a podporována umělecká tvorba v prostorách veřejného života.³⁹

Jedním z umělců, kteří si uvědomují potenciál graffiti a street artu v Londýně, je Banksy. Banksy je světoznámý umělec, který je známý svými provokativními a politickými díly na veřejných místech. Jeho díla, která se často objevují v Londýně, se stala ikonickými pro celou scénu graffiti a street artu a inspirují mnoho dalších umělců po celém světě.

³⁹ London Street Art and Graffiti Tour. In: Youtube [online]. 2021, [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=iIm3Fz2Lojc&ab_channel=FreeToursbyFoot-London

Banksy si také uvědomuje problémy spojené s graffiti turismem a vandalstvím. V roce 2008 vytvořil v Londýně jedno ze svých nejznámějších děl, nazvaného "One Nation Under CCTV". Toto dílo zobrazuje postavu s kapucí, která hází kyticí květin na kameru sledující ulici. Toto dílo reflektuje problém s kamerovým sledováním v Londýně a zároveň ukazuje, jak může být graffiti a street art použit k vytvoření důležitých diskuzí o problémech současné společnosti.⁴⁰

Vzhledem k rostoucí popularitě graffiti turismu v Londýně se mnoho umělců snaží najít způsoby, jak zlepšit situaci a zajistit, aby byla umělecká díla chráněna a uznána jako legitimní forma umění. Například organizace, jako je Global Street Art se v tomto odvětví velmi angažuje.

Graffiti turismus v Melbourne

Melbourne je městem, které je známé svou bohatou a rozmanitou kulturní scénou, která zahrnuje i graffiti a street art. Melbourne je považováno za jedno z nejlepších míst na světě pro graffiti a street art a nabízí návštěvníkům mnoho příležitostí prozkoumat tuto scénu a vidět nejlepší díla.

Graffiti turismus v Melbourne se stal velmi populárním v posledních letech, což znamená, že se mnoho turistů z celého světa přijíždí podívat na místní graffiti a street art. Mnoho z těchto turistů se nezajímá pouze o nejznámější díla v městě, ale také o historii a kulturu, která se za nimi skrývá.

Melbourne má velmi bohatou historii graffiti a street artu, která sahá až do 80. let minulého století. V té době byly vlaky v Melbourne plné graffiti a street artu a město se stalo centrem této subkultury. Graffiti a street art se postupně přesunuly z vlaků na ulice a získaly popularitu v celém městě. Dnes je Melbourne známé jako jeden z nejlepších světových center pro graffiti a street art.

Graffiti a street art jsou v Melbourne přítomny na mnoha různých místech. Návštěvníci mohou najít díla na stěnách, na budovách a na různých dalších místech po celém městě.

⁴⁰ The Story Behind Banksy. In: smithsonianmag. [online]. 2013, [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-story-behind-banksy-4310304/>

Největší koncentrace děl se nachází ve čtvrtích Fitzroy a Collingwood, ale mnoho uměleckých děl lze nalézt také v centru města a v dalších čtvrtích.

Mezi nejznámější díla v Melbourne patří například mural "The Adnate" od umělce z Perthu, Matta Adnatea, který se nachází v čtvrti Prahran. Tento mural, který je vysoký téměř 10 metrů, zobrazuje tři původní obyvatele Austrálie a byl vytvořen v rámci projektu zvaného "The Mural Festival". Tento projekt si klade za cíl podpořit místní umělce a vytvořit nová umělecká díla v celém Melbourne.

Dalším zajímavým projektem v Melbourne je "Hosier Lane". Toto místo je známé pro svou bohatou historii graffiti a street artu a je považováno za jednu z nejlepších turistických atrakcí v Melbourne. V Hosier Lane můžete najít desítky různých děl od mnoha různých umělců a každý rok se zde konají různé kulturní akce a festivaly spojené s graffiti a street artem.

Dalším významným místem pro graffiti turismus v Melbourne je "Croft Alley". Toto místo se nachází v blízkosti Hosier Lane a je známé svými pestrými stěnami plnými barev a kreativních děl. Na Croft Alley můžete najít mnoho děl od místních umělců, ale také od umělců z celého světa.⁴¹

Mnoho umělců se rozhodne pro cestu do Melbourne, aby se podívali na místní graffiti a street art a inspiraci pro svá vlastní díla. Melbourne je také místem, kde mnoho umělců začíná svou kariéru a získává zde své první zkušenosti a příležitosti.

Melbourne je také domovem mnoha organizací a festivalů spojených s graffiti a street artem. Například "Melbourne Street Art Tours" nabízí prohlídky místních uměleckých děl a informace o historii a kultuře tohoto umění v Melbourne. "Melbourne Street Art Festival" je významným festivalem, který se koná každoročně a nabízí mnoho příležitostí pro místní umělce prezentovat svá díla a předvést své schopnosti.⁴²

⁴¹ Melbourne's Graffiti Laneways. In: nomadsworld [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://nomadsworld.com/melbournes-graffiti-laneways/>

⁴² Street Art Festivals Australia. In: happydecay. [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://happydecay.com.au/street-art-festivals-australia/>

Graffiti a street art jsou v Melbourne také spojeny s významnými sociálními tématy, jako jsou lidská práva, klimatická změna a ochrana životního prostředí. Mnoho umělců používá svoje díla jako prostředek pro vyjádření svých názorů a sdílení svých myšlenek s veřejností.

Mnoho lidí si myslí, že graffiti a street art jsou ilegální a nelegitimní formou umění. Nicméně, v Melbourne jsou mnohá díla schválena městem a jsou přijímána jako součást místní kultury a identity. Graffiti a street art v Melbourne také přináší ekonomický prospěch městu, protože mnoho turistů přijíždí speciálně kvůli těmto dílům a přispívají tak k rozvoji místního cestovního ruchu.

Graffiti turismus na Sardinii

Sardinie, italský ostrov ležící ve Středozemním moři, je známý svými impozantními a výraznými muraly. Muraly jsou na Sardinii silnou kulturní tradicí a jsou významnou součástí tamního uměleckého dědictví.

Muraly na Sardinii mají kořeny v tradičním sardinském lidovém umění, které se vyvíjelo po staletí. Muraly na Sardinii často zobrazují život na venkově, každodenní činnosti, folklór, legendy, historické události a náboženské motivy. Jsou to obvykle velké, barevné malby, které zdobí fasády domů, chrámů, kaplí, a dalších veřejných budov.

Jeden z nejznámějších regionů na Sardinii, který je proslulý svými muraly, je město Orgosolo. Orgosolo je malé horské město na severu Sardinie, které je známé díky svému bohatému kulturnímu dědictví a výrazným muralům na fasádách budov. Murály v Orgosolu se objevily v 60. letech 20. století, kdy se místní umělci začali vyjadřovat pomocí graffiti jako prostředku protestu proti politické korupci, sociálním a ekonomickým problémům. Od té doby se Orgosolo stalo jakýmsi otevřeným muzeem street artu, které každoročně láká mnoho turistů.

Murály na Sardinii jsou často spojovány s ochranou sardinské kultury, historie a přírody. Umělci se často zaměřují na důležitá témata, jako je udržitelnost, ochrana životního prostředí, lidská práva, nebo historické události spojené s ostrovem. Murály jsou také často považovány za prostředek k oživení a regeneraci měst a vesnic, a přitahování turistů, kteří chtějí poznat místní kulturu a umění.

Murály na Sardinii jsou důkazem bohatého uměleckého dědictví tohoto ostrova a jeho závazku k umění a kultuře. Jsou to silný projev uměleckého vyjádření, který láká návštěvníky z celého světa a přispívá k jedinečnému charakteru sardinského kulturního prostředí.

Obr. 6: Mural na Sardinii

5 Vývoj street artu

Street art vznikl jako další vývoj graffiti a stal se mnohem širší a diverzifikovanější formou umění v ulicích. Zatímco graffiti často zahrnovalo pouze jednoduché nápisy nebo tagy, street art je mnohem více o vyjádření kreativity a uměleckého vyjádření. Street art může zahrnovat různé techniky, jako jsou malby spreji, stencilování, instalace, mozaiky a další.

Zatímco graffiti bylo v minulosti považováno za vandalizmus a mnoho zemí zakazuje jejich použití, street art se postupem času stává stále více uznávaným jako legitimní forma umění. V některých městech byly dokonce vytvořeny legální zóny pro street art, kde jsou umělci povoleni používat určitá místa a vlastníci budov jsou schválení pro umělecké projekty.

Street art se také stává populárním pro svou schopnost komunikovat s lidmi z různých prostředí a kultur. Umělci používají street art k zvýšení povědomí o politických, sociálních a environmentálních problémech a k podpoře určitých společenských a kulturních hodnot.

Obr. 7: Street art

Street art se stává také zdrojem příjmu pro mnoho umělců. Mnoho z nich pracuje jako komerční umělci a vytvářejí zakázky pro různé organizace a společnosti. Někteří umělci si také vydělávají peníze prodejem svých uměleckých děl.

A tato forma umění se také stává čím dál tím více přítomna na různých uměleckých festivalech a výstavách po celém světě, což ukazuje na to, jak moc se umění ulice stává významnou součástí současného umění.

5.1 Vývoj street artu v zahraničí

Street art se stal globálním fenoménem a vznikl na různých místech světa jako reakce na určité sociální a kulturní výzvy, které byly specifické pro danou zemi nebo region. Street art v zahraničí zahrnuje různé styly, techniky a média, které se vyvíjejí v různých obdobích.

Po roce 2000 se street art začal stávat stále více uznávanou formou umění a umělci začali více spolupracovat s městskými úřady a organizacemi. Tento vývoj měl za následek vznik nových výstavních prostorů pro street art a umožnil umělcům prezentovat svá díla širšímu publiku. Jedním z příkladů je například newyorská galerie Ad Hoc Art, která se specializuje na street art a graffiti a pořádá výstavy a festivaly.

V 21. století se také objevila nová forma street artu, která se zaměřuje na interaktivitu a zapojení diváků. Umělci se snaží vytvářet díla, která jsou interaktivní a umožňují divákům se s nimi aktivně zapojit. Tato forma street artu se nazývá interaktivní street art nebo také street art s interakcí.

Dalším zajímavým vývojem je spojení street artu a technologie. Někteří umělci začali využívat technologie jako augmented reality (rozšířená realita) a virtuální realitu k vytváření interaktivních street art děl. Tyto technologie umožňují divákům vstoupit do virtuálního světa a interagovat s díly street artu.

Závěrem lze říci, že street art se v posledních desetiletích stává stále více uznávanou formou umění a získává si pozornost nejen umělecké komunity, ale i široké veřejnosti. Street art se vyvinul z graffiti a stal se samostatným uměleckým směrem, který se stále více rozvíjí a přináší nové a zajímavé prvky.

Americký New York byl jedním z prvních měst, kde se graffiti stalo populárním uměleckým projevem na konci 60. let a na začátku 70. let. Graffiti se stalo symbolem hip-hopové kultury a bylo součástí subkulturálního hnutí, které se snažilo vyjádřit kreativitu a sociální nevyrovnanosti. V 80. letech se street art v New Yorku vyvíjel z graffiti a objevily se nové styly, jako jsou paste-ups, stencily a billboardové zasahování. Některá jména, jako Keith Haring a Jean-Michel Basquiat, se stala ikonami street artu.

Londýn byl jedním z center evropského street artu v 90. letech. Zatímco graffiti bylo v 80. letech v Británii stále považováno za vandalství, v 90. letech se street art stal více respektovaným uměleckým projevem. Londýnští umělci, jako Banksy, Space Invader a D*Face, vytvářeli street artová díla, která byla kombinací graffiti, pop-artu a politické satiry. Londýn se stal důležitým centrem street artového turismu.

Berlín se stal centrem evropského street artu v 21. století. Po sjednocení Německa se mnoho opuštěných budov a plotů stalo plátnem pro street artové umělce. Berlín se stal domovem mnoha slavných umělců, jako jsou BLU, El Bocho a Alias, kteří se specializují na velkoformátová díla, muraly a instalace.

Sao Paulo je jedním z center street artu v Latinské Americe. Street art zde vznikl jako reakce na politickou nestabilitu a ekonomickou krizi v 90. letech. Sao Paulo je domovem některých nejvýznamnějších latinskoamerických street artových umělců, jako jsou Os Gêmeos, Kobra a Speto.

5.2 Vývoj street artu v České republice

V počátcích se české graffiti vyznačovalo spíše primitivními tagy a jednoduchými nápisy, často provázenými symboly jako jsou koruny nebo hvězdy. Postupně se však začaly objevovat i složitější díla, která se snažila reflektovat aktuální společenské problémy a události. Mezi prvními umělci, kteří v České republice představili sofistikovanější formy graffiti, tedy street art byli například umělci Cakes, Point nebo Resto.

S postupujícím vývojem začaly vznikat i velké nástěnné malby, tzv. muraly, které se staly oblíbenou formou street artu. V roce 2002 vznikla na pražské Žižkovské věži velká nástěnná malba, která se stala jednou z největších v Evropě a je dnes známá jako "Monster

of Žižkov". Dalším velkým muralem je například nástěnná malba na pražském Smíchově, kterou vytvořili umělci z kolektivu Trafačka. Tyto muraly nejsou jenom ozdobou města, ale často i prostředkem, jak upozornit na důležitá témata a problémy, které trápí společnost.

Kromě muralů se v České republice rozvinuly i další formy street artu jako například stencil art nebo paste-up. Tyto formy se vyznačují tím, že umělec nekreslí přímo na zeď, ale používá předem vytvořené šablony nebo plakáty, které následně nalepí na stěnu. Tento způsob tvorby umožňuje velmi rychlou a efektivní komunikaci s veřejností, což se hodí především pro sdělování krátkých a výstižných sdělení.

V průběhu 21. století se český street art a graffiti scéna stále více profesionálně orientovala. Umělci se vzdělávají na uměleckých školách a přizpůsobují své techniky moderním technologiím. Výsledkem je široké spektrum uměleckých stylů, od tradičního psaní graffiti až po instalace, muraly, 3D malby a další formy, které překračují hranice mezi street artem a uměním.

V posledních letech se v České republice objevují nové projekty, které se snaží dát street artu více prostoru a podpory. Například projekt "Trutnov Open Air Music Festival" zahrnuje každoroční soutěž v malbě graffiti a nástěnných maleb. V rámci tohoto projektu jsou umělci povzbuzováni, aby vytvářeli velké a komplexní muraly v městských prostředích.

Dalším příkladem je festival "Colors of Ostrava", který se koná v bývalé průmyslové oblasti Dolních Vítkovicích. V rámci tohoto festivalu jsou vytvářeny velké muraly na stěnách průmyslových budov a dalších prostorách.

Street art a graffiti jsou také stále více vnímány jako způsob oživení a zkrášlení městského prostředí. V některých městech jsou vytvářeny legální zóny pro psaní graffiti a umělecké projekty, které mají za cíl zlepšit vzhled města. Takovými projekty jsou například "Pragulic", který propojuje umělce s místními komunitami v rámci tvorby muralů v různých čtvrtích Prahy, nebo "Wallspot", který umožňuje umělcům legálně psát graffiti na vyhrazených místech v různých městech.

V současné době je street art a graffiti v České republice vnímáno jako legitimní forma umění. Mnoho umělců se snaží vyjádřit své názory na politickou situaci, ekologické otázky nebo sociální problémy pomocí svých děl. To dokazuje, že street art a graffiti jsou nejen

způsobem výtvarného sebevyjádření, ale také nástrojem pro aktivismus a vzdor proti společenským a politickým nedostatkům.

6 Lokality legálního a nelegálního street artu v České republice

V České republice je několik měst, kde se street art a graffiti mohou pochlubit svou pestrostí a kreativitou. Mezi ty nejvýznamnější patří Praha, Brno, Ostrava a Plzeň, které následně více přiblížím v následujících podkapitolách.

Praha je známá jako důležité centrum street artu a graffiti v České republice. Jednou z neznámějších lokalit je Náplavka, kde se nachází mnoho barevných graffiti a street artových děl. Dalšími zajímavými místy jsou například Letná nebo Vysočany, kde se nacházejí barevné murály a graffiti na panelech.

Brno je dalším významným městem pro street art a graffiti v České republice. Jednou z nejvýznamnějších lokalit je podchod v centru města, kde se nacházejí různé malby a díla. Další oblíbenou lokalitou jsou tzv. "Brno Graffiti Walls" u areálu bývalých kasáren v Komárově, kde se nachází velké plochy pro graffiti malby.

V Ostravě se street art a graffiti nachází hlavně na panelových domech. Nejznámější lokalitou je tzv. "Polská", kde se nachází mnoho barevných nástěnných maleb. Dalšími zajímavými místy jsou například sídliště Vítkovice a Nová Bělá.

V Plzni jsou zajímavé graffiti a street artové lokality převážně v okolí železničního nádraží, kde se nacházejí nástěnné malby a díla. Nejvýznamnější lokalitou je ale pravděpodobně panelový dům na Sady Pětatřicátníků, kde se nachází velké nástěnné malby a graffiti.

Kromě těchto měst existují i další menší lokality v České republice, kde se dají najít zajímavé street artové a graffiti díla, například v Plzni, Ústí nad Labem, Olomouci či Českých Budějovicích.

6.1 Pražské street art lokality

V Praze lze nalézt mnoho zajímavých street art lokalit, mezi které patří legální i nelegální. Mezi nelegální lokalitu patří například Žižkovské nádraží. Toto místo se stalo oblíbeným pro graffiti umělce už v 90. letech a dodnes je stále populární. Nároží budov jsou obloženy velkými barevnými nápisy, malbami a street artem.

Další zajímavou lokalitou je Karlín. Zde se nachází tzv. Karlínská zeď, což je dlouhá zeď u metra Křižíkova, která je kompletně pokrytá graffiti a street artem. Toto místo se stalo populárním zejména po povodních v roce 2002, kdy se zde začaly objevovat různé nápisy a vzkazy.

Kromě těchto nelegálních lokalit existují v Praze také legální street art zóny, kam mohou umělci legálně malovat a kde jsou většinou tolerováni i taggeři. Mezi tyto zóny patří například Štvanice, kde se nachází podchod, který je kompletně pokrytý street artem. Další legální zónou je podchod na Náměstí Republiky, kde se nachází velké plochy pro malování.

Další zajímavou lokalitou je například Letná, kde se nachází velký betonový blok, který byl kdysi součástí sovětského pomníku. Tento blok je kompletně pokrytý street artem a je oblíbeným místem pro pořádání různých kulturních akcí.

Kromě těchto lokalit existuje v Praze mnoho dalších míst, které jsou věnované street artu a graffiti, jako například Holešovice, Vysočany nebo Bubeneč. V těchto lokalitách lze nalézt mnoho zajímavých malých a větších děl od různých umělců.

6.2 Brněnské street art lokality

Brno je dalším městem v České republice, které se může pochlubit bohatou scénou street artu a graffiti. Zde jsou některé z nejzajímavějších lokalit:

Stěna Šmeral se stala roku 2003 první oficiální stěnou v Brně, kde je možné beztrestně malovat graffiti. V průběhu let se plocha rozrostla více než dvojnásobně. Nyní je největší svého druhu na Moravě. I proto na ní mohlo být uskutečněno několik velkých graffiti jamů a za roky své existence se na ní vystřídaly stovky umělců a tisíce graffiti pieců. Stěna je legální od jejího začátku u ulice Křenová, až po její konec u železniční trati - nikoliv však za rohem (směrem k trati). Povolení k malování by mělo být na vrátnici objektu, avšak policie o povolení ví a nemělo by tedy být nutné ho mít při sobě.⁴³

⁴³ GRAFFITI STĚNY V BRNĚ. In: pantograff [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://pantograff.cz/ostatni-clanky/graffiti-steny-v-brne/>

Obr. 8: Stěna Šmeral Brno

Další legální lokalita Brněnského street artu je stěna, která vede podél cyklostezky, která vede z Modřic do centra Brna. Tato stěna je ale povolena pouze pro organizované akce a není tedy možné malovat na ni mimo ně.

I když graffiti v Brně je legální pouze na určitých vyhrazených místech, graffiti umělci stále často malují na nelegálních místech po celém městě. Některé z nejvýznamnějších nelegálních graffiti lokalit v Brně jsou:

Hraničářská - Tento opuštěný areál bývalého výrobce pneumatik je jedním z největších a nejznámějších míst pro nelegální graffiti v Brně. Nachází se v blízkosti nádraží Královo Pole a zahrnuje celou řadu opuštěných budov a průmyslových komplexů. Vzhledem k rozsáhlému prostoru se zde objevují díla velkého formátu a umělci z celého světa sem přijíždějí tvořit.

Komplex opuštěných továren a průmyslových budov, který se nachází v oblasti Židenic, je dalším oblíbeným místem pro nelegální graffiti. Tento komplex zahrnuje řadu budov, z nichž některé jsou v současnosti využívány jako sklady nebo dílny.

Ostatní nelegální místa - V Brně existuje mnoho dalších míst, kde se objevují nelegální graffiti, včetně opuštěných staveb, průmyslových areálů a veřejných prostorů. Mezi ně patří například mosty přes řeku Svitavu, části železničního koridoru nebo opuštěné garáže.

6.3 Ostravské street art lokality

Ostrava, stejně jako jiná města v ČR, má své legální i nelegální street art lokality.

Mezi nelegální lokality v Ostravě patří například opuštěné průmyslové areály a panelové domy v sídlištích. Jedním z takových míst je bývalý areál Vítkovic, který je oblíbenou destinací pro graffiti writery a street artistry. Dalším místem je například areál bývalého dolu Michal, který se nachází na okraji města a je pokrytý graffiti různého druhu.

Co se týče legálních lokalit, Ostrava nabízí několik míst, kde je street art oficiálně povolen a dokonce podporován. Jedním z takových míst je například bývalý areál Hlubina, který je dnes využíván jako kulturní centrum a umělecká zóna. Zde se nachází nejen velké stěny pro graffiti writery, ale také instalace a sochy různých umělců.

Dalším legálním místem je část panelového sídliště v Ostravě-Zábřehu, která byla v roce 2018 přeměněna na tzv. "Panel Park". Zde se nachází celá řada barevných graffiti a street art děl, které vytvořili jak čeští, tak zahraniční umělci.

V neposlední řadě stojí za zmínku také projekt "Colours of Ostrava", který se každoročně koná v areálu bývalého dolu a nabízí možnost pro umělce vytvořit svá díla na velkých stěnách. Tento festival umělecky využívá prostory starých průmyslových areálů, které jsou v Ostravě hojně zastoupeny, a umožňuje tak street artu a graffiti dostat se do povědomí široké veřejnosti.

Celkově lze říci, že v Ostravě najdeme mnoho zajímavých míst, kde se můžeme setkat s graffiti a street artem. Tyto lokality jsou často spojeny s historií města a jeho průmyslovou minulostí, což umocňuje i jejich výpovědní hodnotu.

6.4 Plzeňské street art lokality

V Plzni se nachází několik legálních i nelegálních lokalit pro street art a graffiti.

Mezi nejznámější legální místa patří zeď u Domažlického pivovaru, která je pravidelně obměňována uměleckými díly. Další legální lokalitou je panelový dům v Jižním Předměstí, který byl před několika lety v rámci festivalu Respectfest pokryt obrazy a graffiti. K dalším legálním lokalitám patří například podchod u nádraží, kde mohou umělci malovat na povolení od města.

Nelegálních lokalit je v Plzni více, například tzv. "Makák", což je opuštěná továrna na okraji města. Zde se vyskytují velké a detailní graffiti, ale vstup do areálu továrny je zakázán. Další nelegální lokalitou je tzv. "Einstein", což je průmyslový areál poblíž centra města. Zde se také nachází rozsáhlé graffiti, ale opět je vstup zakázán a mohou se zde vyskytovat nebezpečné situace. K dalším nelegálním lokalitám patří opuštěné budovy a továrny na okraji města, kde umělci malují bez povolení.

7 Komeracionalizace street artu

Umění graffiti výrazně ovlivnilo celé tohle odvětví a je v této sféře používáno a rozvíjeno. Některým jedincům, kteří byli dříve jen anonymní tvůrci pouliční tvorby, se podařilo tohle přesáhnout a stát se umělci spolupracující na komerčních projektech a kampaních.

Například Keith Haring byl nejdříve pouličním umělcem, který začínal malováním na vagóny metra. Později se však stal profesionálním umělcem, který sice pracoval graffiti technikou, ale již ve svém ateliéru. Inspiroval se hlavně uměním indiánů, jejichž umění stylizoval a vytvořil si tak svůj vlastní charakteristický styl. Výrazné formy svého stylu dosahoval použitím kontrastních barev.

Podobně jako nemůžeme oddělit život umělce od jeho tvorby, tak nemůžeme oddělit street art a graffiti od jejich prostředí, včetně jejich medializace a komercializace. Mnoho writerů, kteří se tomuto odvětví věnují dlouhodobě ve svém volném čase, využívá možností, které jim nabízí graffiti v médiích. Graffiti bylo původně jedním ze základních prvků hip hop kultury. V České republice nebyly tyto dvě subkultury tak sdružené, jako tomu bylo například v USA. Součástí hip hop kultury byla velmi brzy také komerce, která se v Česku do graffiti promítla až později.

Taki 183, o kterém je již zmínka v kapitole 2.3, byl považován za jednoho z prvních writerů a to právě díky médiím, které ho proslavili. Mnoho writerů založilo svou kariéru na základě graffiti tvorby díky spolupráci s galeriemi a muzei.

Umělec Basquiat se proslavil tím, že přetvořil své jméno na logo. Navázal vztah s crew Canal Zone, které zahrnovalo i mediálně známého writera Freddieho, což mu velmi pomohlo v jeho další umělecké kariéře. Mnoho pražských writerů, kteří se mediálně proslavili, dnes spolupracují s médii a komercializují tak své writerské jméno a transformují ho na firemní značku.

V podstatě od začátku průniku graffiti kultury do Česka si writeři své výtvořiny hrdě fotografovali kvůli prezentaci a někteří poskytovali rozhovory. I když mnoho writerů komercializaci vítá, je jich také mnoho, kteří jsou odpůrci této komerce a to z důvodu odklonění od původní podstaty graffiti tvorby, která byla alternativní, nekonzumní a často asociální vůči veřejnosti. Na druhou stranu každá subkultura odráží chování jejího celku, který

zveličuje nebo naopak zlehčuje určité stránky. Vnímání vazeb mezi jednotlivými subkulturami a jejich kulturním rozmachem jako ambivalentní či dokonce negativní není vždy správné. Přece jen za rozšířením povědomí o graffiti stála právě ona medializace prvního writera.⁴⁴

V našem prostředí byl nástup dost podobný. První informace o graffiti k nám pronikly skrze média, především přes již zmiňovaný časopis *Poplife* a samozřejmě také skrze televizní vysílání. Lze se zamýšlet nad mírou přijetí medializace a jejího osobního přijetí. Totiž šíření vlastního tagu a jména je také formou propagace a medializace a ve výsledku se jedná o vlastní cílenou propagaci směrem k veřejnosti, z které se poté ke graffiti komunitě přidávají další a další členové. Medializace je tedy dá se říct nedílnou součástí této komunity a to v jaké míře bude její součástí, si určuje každý writer sám.

Pro veřejná média je atraktivnost zakázaného a neokoukaného graffiti velmi atraktivní a je tak vhodná pro jejich strategie propagačního, informativního i sdělovacího charakteru. Přímý kontakt s realitou a upuštění od audiovizuálních sdělení totiž koresponduje s využitím komunikačního módu jako formy. Cílová skupina je pak při takových kampaních samozřejmě mládež. Graffiti a street art fungují jako nástroj společnosti, kdy jsou používány v médiích a komerční sféře ale i v politických a kulturních kampaních. Dostupnost graffiti je dnes hojně využívána mezi jednotlivci i skupinami.

Dnešní přístup k uchopení graffiti spočívá často ve variování a opakování již vytvořeného a svým způsobem je repetitivní povaha tohoto umění odrazem i dnešní společnosti. Je tak do jisté míry omezena tvůrčí vlastnost, ale i to je vedlejší důsledek vývoje dnešní společnosti.

⁴⁴ Graff Cast, Maniac: nechceme holé zdi. In: Youradio Talk. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/5OUt9D7M64AkeiM5wNB8iQ?si=2b1f4eb27135439a>

7.1 Street art a jeho využití v médiích

Digitální graffiti je relativně novým způsobem komunikace, který se neustále vyvíjí. Definice digitálního graffiti je v odborných publikacích velmi obtížně dostupná, takže jeho charakter je především dán konkrétní tvorbou.

Digitální média se neustále vyvíjejí a to se odráží i v podobě graffiti v digitálním marketingu. Charakteristiky, které jsou dnes relevantní, se mohou zítra zcela změnit. Současná podoba digitálního graffiti je výsledkem kreativity writerů a marketérů, kteří se snaží oslovit příjemce tím, že se přizpůsobí jejich zvyklostem a životnímu stylu. Tradiční omezení při tvorbě graffiti, jako jsou umístění kamer a další bezpečnostní opatření, vedou k přesunu tvorby do digitálního prostředí, kde se stává ideálním nástrojem pro marketéry. Uživatelé se stávají stále více selektivními a žijí v online světě, kde chtějí být se značkami co nejvíce propojeni. V digitálním prostředí je vizuální komunikace klíčová a digitální graffiti dokáže nejen přitáhnout pozornost, ale také vyvolat aktivní zapojení u uživatelů, což by u tradičního graffiti nebylo možné. V digitální podobě lze graffiti rozdělit podle účelu na reklamní, informační, zábavní a motivační, přičemž se mohou navzájem prolínat. Pro naši práci se zaměřím zejména na digitální graffiti s reklamním účelem, které patří do oblasti marketingu. Při úspěšné realizaci může být takové digitální graffiti velmi výdělečné, avšak náklady na produkci a distribuci mohou vyvážit jeho efektivitu. Digitální graffiti není omezeno umístěním a může přitáhnout pozornost a předat informace jak v interiéru, tak v exteriéru. Digitální graffiti v exteriéru umožňuje přesné regionální cílení, zatímco v interiéru poskytuje větší prostor pro hlubší porozumění prezentovaného obsahu.

V dnešní době se alternativní média stávají stále populárnějšími v oblasti marketingu a digitalizované graffiti je jedním z nich. Úspěšní marketéři musí být tam, kde jsou potenciální zákazníci a multimediální komunikace nabízí mnoho možností, jak je oslovit. Denis McQuail (2006) definuje multimedia jako média, která používají různé formy informačního obsahu a zpracování informací, např. obraz, zvuk, text a interaktivitu. Kombinace těchto prvků v marketingových kampaních může dodat jedinečnost a originalitu a potenciál těchto forem fascinuje publikum. Ačkoliv použití technologií může vést k odosobnění komunikace, vhodná kombinace forem informačního obsahu může zjednodušit dosavadní komunikaci s

potenciálním zákazníkem. Sokolowski-Šedivá (1994) dále rozvíjejí koncept interaktivity a tvrdí, že je nezbytným předpokladem úspěšné marketingové kampaně, protože generuje dynamiku a usnadňuje zapojení publika do kampaně.

Při přijímání konceptu interaktivity je důležité udržovat určitý odstup a kritický pohled, protože existuje několik forem interaktivity, z nichž každá musí být vhodně začleněna do prezentace marketingové strategie. Ačkoliv hlavním cílem každé marketingové kampaně je uspokojení potřeb zákazníka, cesty k dosažení tohoto cíle se liší v závislosti na zvolených distribučních kanálech a způsobu šíření sdělení. Tradiční model marketingové komunikace v masových médiích představuje jednosměrný přenos z poskytovatele na příjemce, přičemž obsah kampaně je plně určen zadavatelem a je minimálně ovlivněn vnějšími rušivými signály (psychologickými, technologickými, sémantickými) nebo individuální interpretací přijatého obsahu, což vytváří nevyváženost mezi marketérem a příjemcem. Naopak charakter multimédií, která negují původní jednosměrný charakter komunikace, vytváří rovnocennou komunikační síť, která nabízí nové možnosti pro oslovení nových i stávajících publik. Přejít od tradičního modelu jednosměrné komunikace one-to-many k síťovému modelu many-to-many představuje decentralizovanou formu komunikace, která snižuje dominantní roli marketéra. V současnosti, kdy se lidé často snaží vyhnout jakékoli formě propagace, otevřenost multimédií znamená zrušení monopolu na kontrolu šíření obsahu a v případě adekvátní změny marketingové strategie může přímá interakce mezi marketérem a příjemcem vytvářet atraktivní a nenásilné formy marketingové komunikace. Digitální graffiti je výjimečným způsobem, jak interpretovat informace o produktu a značce v kontextu otevřenosti obsahu směrem k příjemcům.

7.2 Sbíráání umění

Graffiti nelze definovat jako umění v jeho původní formě a podstatě graffiti, kterou tvoří jeho ilegalita, nesrozumitelnost a odpor vůči oficiálnímu umění a systému. To z něj dělá něco, co nelze považovat za tradiční umění. Někteří autoři graffiti to vidí jako další možnost vyjádření se výtvarně, zatímco pro jiné je to výchozí bod pro další tvorbu nebo dokonce samotné umění. V českém uměleckém prostředí je pozice graffiti komplikovaná, ale existuje řada umělců, kteří se nechali inspirovat graffiti a vytvořili díla, která obstála ve světě umění. Někteří zůstali věrni vizuálnímu stylu graffiti, jiní se zabývají ilegálními zásahy do veřejného prostoru nebo do mediálního prostředí. Nicméně, tyto prvky úzce souvisí s graffiti a definují vztah mezi graffiti a uměním.

K pochopení transformace graffiti na umění je důležité zmínit další druh výtvarného umění - street art, který se také nazývá "postgraffiti". Street art a graffiti sdílejí mnoho společného, oba jsou vytvářeny anonymně a nelegálně umístěny do veřejného prostoru. Život v moderním městě ovlivňuje formy, umístění a vnímání street artu, který je tvořen z různých materiálů, jako jsou plakáty, samolepky, 3D objekty, šablony, mozaiky, reliéfy, prostorové instalace, spreje a fixy. Na rozdíl od graffiti není jeho obsahová stránka omezena pouze na jméno autora. Street art často kritizuje společenské nebo politické jevy a situace, obsahuje vtipné nápisy a karikatury nebo používá figurální motivy, které reagují na městské prostředí. Vizuálně se podobá reklamám, které často kritizuje, ale zároveň je využívá i pro své vlastní komerční účely.

Graffiti a street art jsou formy uměleckého vyjádření, které se většinou vyskytují ve veřejném prostoru. V posledních 15 letech však tyto výtvarné projevy získávají stále větší uznání a objevují se i v galeriích. V roce 2008 se konala první výstava s názvem "NAMES" v galerii Trafo, která se stala prvním festivalem graffiti a street artu v České republice. Další významnou prezentací byla výstava EXPO 2010, kde se představili Jan Kaláb, Michal Škapa, Epos 257 a Zdeněk Řanda. V roce 2013 se uskutečnila výstava v Městské knihovně v Praze, která se stala první a největší mezinárodní přehlídkou graffiti a street artové komunity v renomovaném galerijním prostoru. Součástí této výstavy byla veřejná diskuse na téma "Graffiti a veřejný prostor - Kreativita vs Kriminalita", na které se zúčastnili různí zástupci

komunity graffiti a street artu, historik a zástupce národního památkového ústavu. Diskutovalo se o otázce, zda graffiti patří do města nebo galerie. Přestože se účastníci neshodli na jednotném názoru, považovali tuto diskuzi za důležitou.

Vladimír Brož tvrdí, že je důležité, že se výstava graffiti a streetartu koná, protože mnoho umělců má poprvé možnost vystavit svá díla v galerii. Zdeněk Lukeš namítá, že ilegalita je důležitou součástí graffiti a streetartu, která se v galerii ztrácí. Zdeněk Řanda nesdílí tento názor, ale připouští, že termín "pouliční umění" může být zavádějící. Ondřej Ševců tvrdí, že graffiti existovalo již dříve než v New Yorku v 70. letech a že některá graffiti jsou již chráněna jako projevy kulturního dědictví. Diskutující se shodují na tom, že je obtížné rozhodnout, zda graffiti patří do města, zejména pokud je ilegální. Některé graffiti mají výtvarnou hodnotu a přinášejí novou kvalitu veřejnému prostoru, zatímco jiná mohou poškozovat historické památky a soukromý majetek. Názory na to, zda graffiti patří do galerií, se liší. Diskuze ukazuje, že pohled na graffiti a streetart je individuální a že různé osobnosti mají různé názory na tuto formu umění.⁴⁵

⁴⁵ Graffiti, veřejný prostor: Kreativita vs. krimi. Ceska televize: iVysílání [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10000000084-graffiti-verejny-prostorkreativita-vs-krimi>

8 Zákon a postihy

8.1 Graffiti v České republice a jeho legislativní úprava

Kvůli politické situaci se oficiální graffiti objevilo v České republice později než v zámoří a západní Evropě. Nicméně již dříve byly vidět příležitostné projevy lidové tvořivosti, kdy lidé chtěli nechat svůj podpis nebo značku na veřejných prostranstvích. To se například projevilo u muže jménem Joseph Kyselák, který v 19. století podepisoval místa, která navštívil. V 60. letech 20. století se v České republice rozšířil nápis "Servít je vůl", což byla pomsta studentů ČVUT neoblíbenému profesoru. Tento nápis se stal populárním a objevil se po celém světě. V 80. letech vznikl v Praze fenomén tzv. Lennonovy zdi, kde se po smrti Johna Lennona v roce 1980 začaly objevovat graffiti s jeho portrétem nebo útržky textů skupiny Beatles. Teprve po roce 1989 začal v České republice opravdový rozvoj graffiti. I když je často vnímáno jako vandalství, touha zanechat svůj podpis na veřejnosti není novým fenoménem.

8.2 Potírání graffiti do roku 2001

V České republice byla až do roku 2001 tvorba graffiti považována za přestupek nebo trestný čin poškození cizího majetku, v závislosti na výši způsobené škody. Protože se graffiti v České republice začala šířit až v 90. letech, neexistovaly dlouho žádné speciální předpisy pro graffiti. Podle zákona o přestupcích bylo poškození cizího majetku, včetně sprejování nebo malování, považováno za přestupek, pokud škoda nepřesáhla 2000 Kč. Pokuta za tento přestupek mohla činit až 15000 Kč podle zákona 200/1990 Sb. § 50 odst. 2. Pokud byla způsobena škoda vyšší, jednání bylo posuzováno podle tehdejšího znění trestního zákona č. 140/1961 Sb., § 257. Pokud byla způsobena větší škoda než jen nepatrná, mohl být pachatel potrestán podle § 257 odst. 1 trestního zákona za trestný čin poškození cizí věci. Trest mohl činit až jeden rok odnětí svobody, uložení peněžitého trestu nebo propadnutí věci. Pokud by sprejerská činnost způsobila významnou škodu, nebo pokud by škoda byla způsobena na majetku jiného člověka z důvodu rasového původu, národnosti, politického přesvědčení, náboženství nebo absence náboženského vyznání, mohl být potrestán odnětím svobody na dobu od šesti

měsíců do tří let podle § 257 odst. 2 trestního zákona. Pokud by však způsobená škoda byla velká, mohl být za trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 odst. 3 trestního zákona potrestán odnětím svobody na dobu od dvou do osmi let. Rozsah škody byl obvykle stanoven soudním znalcem. Ke konci 90. let intenzita problému graffiti rostla, pomalovány byly veřejné plochy, zejména ve větších sídlech. Velká část společnosti již nebyla ochotna tento jev tolerovat. Především proto, že i nepatrná škoda mohla narušit estetický dojem, zejména pokud šlo o tagy, které se nekontrolovatelně rozšířily i na fasády historických budov. V této situaci byla v roce 2001 přijata novela trestního zákona.

8.3 Situace po novelizaci trestního zákona v roce 2001

Městská rada Brna iniciovala novelu trestního zákona, protože se město potýkalo s výrazným nárůstem graffiti v ulicích, což vedlo k nutnosti vynakládat stále větší finanční prostředky na opravy škod. Město také kritizovalo nedostatečnou rychlost policejního vyšetřování a dopadání pachatelů a snažilo se prosadit přísnější tresty. 1. července 2001 tedy nabyl účinnosti zákon č. 139/2001 Sb., kterým se změnil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění 17 předpisů. Za § 257 se tak do textu trestního zákona zavádí i paragraf 257 b, který má následující znění: § 257 b (1) Kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu nebo spáchá-li takový čin opětovně nebo spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny nebo spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle zvláštních předpisů.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu."⁴⁶

Novela trestního zákona, kterou iniciovala radnice města Brna, přinesla zásadní změnu v postihování graffiti. To se stalo konkrétní formou vandalství, která je kriminalizována.

⁴⁶ Zákon č. 139/2001 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-139>

Oproti původnímu trestnému činu poškození cizí věci podle § 257 trestního zákona není pro trestní odpovědnost za čin dle § 257 b vyžadováno způsobení škody. Zákon chrání nejen majetková práva, ale také majetkové hodnoty, pokud existuje společenský zájem na jejich ochraně, jako jsou estetické hodnoty nebo kulturní statky. Toto ustanovení usnadňuje dokazování míry účasti pachatelů. Nicméně, je obtížné určit, jaké konání spadá pod pojem "postříkat, pomalovat či popsat barvou nebo jinou látkou". Někteří kritici novely poukazují na to, že se pod toto ustanovení může hraničně řadit i dětské kreslení na chodnících nebo postřikání fasády domu vodou, při kterém vznikne pouze nepatrná škoda.⁴⁷

8.4 Úprava graffiti v novém trestním zákoníku

Po schválení nového trestního zákona s účinností od 1. 1. 2010 bylo ustanovení §257b zahrnuto jako samostatný skutek trestného činu poškození cizí věci, podle §228 odst. 2) zákona. Tímto byla tato forma vandalismu přesunuta do samostatného paragrafu. V současné době je platné znění tohoto ustanovení podle zákona č. 40/2009 Sb. následovné:

§ 228 Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na věci svědka, znalce nebo tlumočníka pro výkon jejich povinnosti, b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání, c) spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu, nebo d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

⁴⁷ Sprayerská novela trestního zákona. In: epravo [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sprayerska-novela-trestniho-zakona-8119.html>

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.⁴⁸

Druhý odstavec týkající se poškození cizí věci se liší od prvního odstavce hlavně ve dvou bodech: poškození musí být provedeno specifickým způsobem, jako je například postříkání, pobarvení nebo popsání barvou nebo jinou látkou, a není nutné, aby škoda dosáhla určité nominální hodnoty. Toto ustanovení je přísnější než u prvního odstavce, kde je požadováno alespoň nepatrné způsobení škody. Toto rozdělení bylo motivováno snahou o přísnější postih vandalství a sprejerství a snahou omezit složitost dokazování vůči pachateli. Současná právní úprava navazuje na předchozí specifikaci v § 257b zákona č. 139/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Už není rozhodující, jak pachatel poškození věci jednal, jakou škodu způsobil nebo jakou škodu zamýšlel způsobit, což byl v minulosti problém při uplatňování tohoto ustanovení v praxi.

Škoda způsobená není klíčová pro rozhodnutí o tom, zda byl zákon porušen, ale pouze pro hodnocení závažnosti činu. Z toho, že § 228 odst. 2 nezmiňuje výši škody, lze vyvodit, že ochrana se vztahuje také na nemateriální hodnoty, jako jsou estetické a kulturní hodnoty. Poškození graffiti může narušit tyto hodnoty, a to bez ohledu na materiální náklady na opravu.

Na rozdíl od prvního odstavce není v této části potřeba způsobit žádnou konkrétní škodu, ale jde o úmyslné poškozování cizí věci samotného charakteru. Hodnota poškozené věci nemá žádný význam pro posouzení, zda došlo k porušení § 228 odst. 2, ale musí být alespoň dostatečně vysoká, aby mohlo dojít k poškození a tím k potřebné vážnosti. Cílem útoku je věc, která nepatří pachateli, nebo pokud jde o veřejný majetek, tak jí patří pouze částečně. Trestným činem je úmyslné poškození věci, které se nejčastěji projevuje narušením povrchu nebo vzhledu věci a tím snížení její funkčnosti nebo estetické hodnoty.

Poškození se může týkat jak vnějšího povrchu věci, například fasády budovy nebo karoserie vozidla, tak i jejího interiéru. Nezáleží na tom, zda je poškození trvalé, ať už je způsobeno jakýmkoliv způsobem, například kresbou, malováním nebo sprejováním. To má vliv

⁴⁸Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

pouze na závažnost činu vzhledem k rozsahu škody. Poškození může být způsobeno barvou nebo jinou látkou, přičemž chemické složení, odstín a technika nanášení barvy jsou rozhodující. Jiná látka musí být schopna poškodit věc některým z výše uvedených způsobů, například rozpouštěním nebo korozí. To může ovlivnit barvu věci nebo její funkčnost.

8.5 Jiné způsoby poškození

Jak bylo zmíněno dříve, street art zahrnuje mnoho technik a způsobů, které mohou být použity k ozdobení nebo naopak k poškození veřejných prostranství. Kromě graffiti existují méně rizikové metody, které mohou být použity k tomuto účelu. Mezi běžné formy poškození patří například škrábance na povrchu předmětu, jako jsou okna městské hromadné dopravy nebo zastávky. Tento konkrétní čin nebude posouzen podle ustanovení § 228 odst. 2 trestního zákona, protože nesplňuje jeho skutkovou podstatu, ale bude posouzen podle § 50 zákona č. 200/1990 Sb.: Přestupky proti majetku:

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku a) krádeží, b) zpronevěrou, c) podvodem, nebo d) zničením nebo poškozením věci z takového majetku.

(2) Přestupku se dopustí ten, kdo úmyslně a) neoprávněně užívá cizí majetek, b) přisvojí si cizí věc nálezem nebo jinak bez přivolení oprávněné osoby, nebo c) ukryje nebo na sebe nebo na jiného převede věc, která byla získána přestupkem spáchaným jinou osobou, nebo to, co za takovou věc bylo opatřeno.

(3) Přestupku se dopustí i ten, kdo se o jednání uvedené v odstavci 1 pokusí.

(4) Za přestupek podle odstavců 1 až 3 lze uložit pokutu do 20000 Kč.

(5) Je-li přestupek podle odstavců 1 až 3 spáchán opakovaně (§ 91a) po nabytí právní moci rozhodnutí o přestupku podle stejného odstavce, uloží se pokuta do 30000 Kč. Za přestupek podle odstavců 1 až 3 lze spolu s pokutou uložit zákaz pobytu.⁴⁹

Mnoho tvůrců street artu využívá toho, že mohou aplikovat barvu na svou vlastní věc a umístit ji následně ve veřejném prostoru. Na druhé straně, ti, kteří se zabývají graffiti,

⁴⁹ Zákon č. 200/1990 Sb. Zákon České národní rady o přestupcích. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-200>

posuzují riziko, které přináší sprejování, a podle toho si sami hodnotí své postavení v rámci subkultury.

8.6 Legální graffiti

V současné době existují legální způsoby tvorby graffiti, které lze provozovat na předem určených veřejných nebo soukromých plochách. Ačkoliv trestní zákoník neuvádí tuto legalitu konkrétně, principem je "Volenti non fit iniuria". Poté, co bylo graffiti v roce 2001 kriminalizováno, několik občanských sdružení se snažilo najít legální alternativy pro tvůrce. V Brně byly například díky iniciativě sdružení Ratolest a Kontext vyjednány některé plochy pro legální malování, ačkoliv radnice pod vedením tehdejšího primátora Duchoňa nebyla těmito myšlenkami příliš nadšena. Nicméně, i v současné době je nedostatek veřejných míst, kde je možné legálně vytvářet graffiti. Některé z mála míst v Brně zahrnují plochy na Jírové ulici v Líšni, na Renneské ulici ve Štýřicích, na Krásného ulici v Židenicích a na Oderské ulici v Bohunicích. V Brně-střed je umožněno malování u komplexu Šmeral na Křenové ulici. Existuje samozřejmě také možnost tvorby na soukromých plochách po dohodě s majitelem nebo na vlastním pozemku. Pro mnoho tvůrců graffiti však legální tvorba není příliš zajímavá, protože riziko spojené s tvorbou je pro ně neodmyslitelnou součástí světa graffiti. Legální malování tak často berou spíše jako odpočinkovou zábavu nebo trénink před tvorbou "pravého graffiti".

9 Závěr

Graffiti a street art v České republice se stihl od prvních, ještě předrevolučních pokusů o sprejování na veřejných místech dostat na úroveň, která je shodná se státy střední a západní Evropy. Graffiti se stalo populárním uměním i ve městech menšího významu, a počet tvůrců tohoto umění se výrazně zvýšil. K tomu přispěla obliba hip-hopové hudby a také šíření graffiti na sociálních sítích. Nicméně, tvůrci graffiti mají dnes obtíže s přístupem k veřejným místům kvůli kamerovému sledování. Důležitým zlomem pro writery byla také novela zákona, která zpřísnila tresty za tvorbu graffiti až na osm let odnětí svobody.

Cílem této diplomové práce bylo vysvětlit vývoj české graffiti scény a to s odkazem na zahraničí, které bylo a stále je velmi důležitým zdrojem inspirace v Česku. V práci se nachází popis vývoje graffiti jak v USA, tak ve východní a západní Evropě, aby byly jasné konexe s tuzemskou scénou. Dále je v práci popsán postupný vývoj graffiti a vývoj street artu, který na rozdíl od graffiti není jen o nápisech, ale o různých piktogramech a velkoplošných uměleckých dílech.

Graffiti a street art se postupně stávají více komerčními uměleckými směry, což samozřejmě částečně odporuje původní zakázané podstatě graffiti. Na druhou stranu, komerce je jedním z mála způsobů, jak se tímto uměním živit. Dnes je již standartní, že ve větších městech jsou ulice pokryty legálními street artovými díly, tedy muraly. A to buď na objednávku majitele nemovitosti či přímo městského úřadu. Výsledkem jsou turisté, kteří do měst či městských čtvrtí proudí právě na základě místního street artu, což je samozřejmě dobrý výsledek pro zadavatele. Se street artem a graffiti je možné se setkat také v online kampaních a samozřejmě jako s každým uměním také v uměleckých galeriích a uměleckých sbírkách.

Je tedy zřejmé, jak velkým vývojem graffiti a street art prošlo a to jak ve světě tak především v České republice i přesto, že zde bylo na vývoj podstatně méně času díky předchozímu režimu.

S ohledem na rychlou obměnu generací a velkou proměnlivost subkultury je složité předvídat budoucí vývoj komunikačních kanálů této subkultury. Navzdory pesimistickým předpovědím v minulosti vypadá, že česká graffiti subkultura začíná novou etapu. Subkul-

tura se tedy neztrácí, ale spíše se vyvíjí a mění svou podobu s nástupem nové generace writerů. Navíc, rostoucí počet subkulturních médií neodráží jen zvýšený počet writerů a pokročilé technologie, ale také snahu místní scény získat viditelnost a upevnit svou pozici ve světě.

Resumé

Magisterská diplomová práce Proměny graffiti a street art v České republice od 90. let po současnost se zabývá vývojem graffiti scény v České republice a v zahraničí, které mělo na českou scénu velký vliv. Práce popisuje také vývoj street artu, jeho komercializaci a tím také způsobený graffiti turismus, který se stává stále oblíbenějším a vyhledávanějším. V práci jsou popsána konkrétní místa, proslavena street artem jak v zahraničí, tak i v České republice a to legálně i nelegálně.

Práce také prezentuje odklon tohoto umění, kdy na počátku bylo něco zapovězeného a neobvyklého až po dnešní komerční street art, zadávaný městy či obcemi. Je tedy jasné, že od revoluce došlo k velkým změnám a vývoji v této oblasti a bude zajímavé sledovat její následný vývoj.

Výsledkem mé závěrečné práce je ucelený vhled do problematiky graffiti a street artu a to jak z pohledu původních writerů a crews, tak z pohledu komerčních street artistů a v neposlední řadě z pohledu zákona.

Summary

The master's degree thesis Transformations of graffiti and street art in the Czech Republic from the 90s to the present deals with the development of the graffiti scene in the Czech Republic and abroad, which had a great influence on the Czech scene. The work also describes the development of street art, its commercialization and the resulting graffiti tourism, which is becoming more and more popular and sought after. The work describes specific places, famous for their street art both abroad and in the Czech Republic, both legally and illegally.

The work also presents the deviation of this art, when in the beginning it was something forbidden and unusual to today's commercial street art, commissioned by cities or municipalities. So it is clear that there have been great changes and developments in this area since the revolution and it will be interesting to watch its subsequent development.

The result of my final thesis is a comprehensive insight into the issue of graffiti and street art, both from the point of view of the original writers and crews, as well as from the point of view of commercial street artists and, last but not least, from the point of view of the law.

Resumen

La tesis de maestría Cambios en el graffiti y el arte callejero en la República Checa desde los años 90 hasta la actualidad trata sobre el desarrollo de la escena del graffiti en la República Checa y en el extranjero, que tuvo una gran influencia en la escena checa. El trabajo también describe el desarrollo del street art, su comercialización y el consiguiente turismo de graffiti, cada vez más popular y buscado. El trabajo describe lugares específicos, famosos por su arte callejero tanto en el extranjero como en la República Checa, tanto legal como ilegalmente.

La obra también presenta la desviación de este arte, cuando en un principio era algo prohibido e insólito para el street art comercial actual, encargado por ciudades o municipios. Así que está claro que ha habido grandes cambios y desarrollos en esta área desde la revolución y será interesante observar su desarrollo posterior.

El resultado de mi tesis final es una visión integral del tema del graffiti y el arte callejero, tanto desde el punto de vista de los escritores y equipos originales, como desde el punto de vista de los artistas callejeros comerciales y, por último, pero no menos importante, desde el punto de vista de la ley.

Použité zdroje

Literatura:

- 518, Vladimír. Kmeny 90. Praha: Biggboss, 2016.
- FERREL, Jenkins. Crimes of style: Urban graffiti and the politics of criminality. New York: Garland, 1996.
- K. Hais, B. Hodek, Velký anglicko-český slovník, Academia, Praha 1993.
- OVERSTREET, Martina. In graffiti we trust. Praha: Mladá fronta, 2006.
- SMOLÍK, Josef. Subkultury mládeže: uvedení do problematiky. Praha: Grada, 2010
- Terorist mag. Praha, 2000 (4)
- Terorist mag: no. 2. Praha, 1998 (3.).

Elektronické zdroje:

- A History of Graffiti - The 60's and 70's.Sprayplanet [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.sprayplanet.com/blogs/news/a-history-of-graffiti-the-60s-and-70s>
- BARCELONA GRAFFITI AND STREET ART: ULTIMATE GUIDE. In: erasmusbarcelona. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://erasmusbarcelona.com/barcelona-graffiti-and-street-art-ultimate-guide/>
- Best graffiti in Los Angeles. In: thetrendyart. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://thetrendyart.com/blogs/art-blog/best-street-art-los-angeles>
- Bogota Graffiti Tour. In: destinationlesstravel.[online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://destinationlesstravel.com/bogota-graffiti-tour/>
- Brooklyn Street Art Tour. In: grafftours. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://grafftours.com/nyc-graffiti-art-tours/brooklyn-street-art-tour/>
- Budapest, a színes város – Láttad már a legszebb utcai falfestményeket?. In: szallas. [online]. 2021, [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://blog.szallas.hu/budapest-a-szines-varos/>
- Can't Be Stopped [film]. Režie Cody SMITH. Los Angeles, 2016.
- DUBAI CANVAS – CITYWALK. In: sanprojects. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.sanprojects.com/dubai-canvas-citywalk>

- From Buses to River Walls: Graffiti in 1980's to Early-90's Los Angeles. In: sprayplanet [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.sprayplanet.com/blogs/news/from-buses-to-river-walls-graffiti-in-1980s-to-early-90s-los-angeles>
- GRAFFITI STĚNY V BRNĚ. In: pantograff [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://pantograff.cz/ostatni-clanky/graffiti-steny-v-brne/>
- Graff Cast, Maniac: nechceme holé zdi. In: Youradio Talk. [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/5OUt9D7M64AkEiM5wNB8iQ?si=2b1f4eb27135439a>
- Graffiti in Estonia – art gallery on the streets. In: visitestonia. [online]. 2022, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.visitestonia.com/en/why-estonia/graffiti-in-estonia-art-gallery-on-the-streets>
- Graffiti, veřejný prostor: Kreativita vs. krimi. Ceskatelevize: iVysílání [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10000000084-graffiti-verejny-prostorkreativita-vs-krimi>
- INSANE Berlin Graffiti Tour. Youtube [online]. 2018, [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=B6PEZOyn47E&ab_channel=Vegains
- Karaköy Walking Tour. In: pursuitofart. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.pursuitofart.com/blog/karakoy-walking-tour>
- London Street Art and Graffiti Through the Decades: 1960 – 2021. In: bookanartist. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://bookanartist.co/blog/london-street-art-and-graffiti-through-the-decades-1960-to-2021/>
- London Street Art and Graffiti Tour. In: Youtube [online]. 2021, [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=iIm3Fz2Lojc&ab_channel=FreeToursbyFoot-London
- Melbourne's Graffiti Laneways. In: nomadsworld [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://nomadsworld.com/melbournes-graffiti-laneways/>
- Pasta Point: Rozhovor s Honzou Zajíčkem neboli Scarfem. Wave.rozhlas: Radio Wave [online]. 2012. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/pasta-point-s-honzou-zajickem-aka-scarfem-5301468>
- Praha graffiti: Reportáž ČT1. Youtube [online]. 2012, 1995 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Vz8fWbz8CfI&ab_channel=wringer01

- STREET ART IN RIO DE JANEIRO. In: mywanderlust. [online]. [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.mywanderlust.pl/sunday-with-pictures-street-art-in-rio-de-janeiro/>
- Sarah Guilbaud. The extraordinary development of Urban Art in Europe. Urbaneez. [online]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://urbaneez.art/magazine/the-extraordinary-development-of-urban-art-in-europe-12>
- Sightseeing Berlin: STREET ART | HAVE A TRIP - Discover Berlin's Streetart | visitBerlin. Youtube [online]. 2018, [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vdW173Ozwyk&ab_channel=Berlin
- Sprayerská novela trestního zákona. In: epravo [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sprayerska-novela-trestniho-zakona-8119.html>
- Street Art Festivals Australia. In: happydecay. [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://happydecay.com.au/street-art-festivals-australia/>
- Street Art in Kyiv. In: kathmanduandbeyond. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.kathmanduandbeyond.com/street-art-kiev-walking-tour-ukraine/>
- Street Art in Paris. In: drip-in. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.drip-in.com/art-urbain/street-art-in-paris/?cn-reloaded=1>
- ŠROT, Petr. Graffiti Ostrava. Radiocyp: Radiocyp.cz [online]. 2013 [cit. 2023-03-07]
- The History of Street Art in Russia. In: postsovietgraffiti. [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <http://postsovietgraffiti.com/the-history-of-street-art-in-russia-part-one/>
- The Story Behind Banksy. In: smithsonianmag. [online]. 2013, [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/the-story-behind-banksy-4310304/>
- URBAN NATION MUSEUM. In: urban-nation. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://urban-nation.com/about-us/urban-nation-museum/>
- What to know about Graffiti. In: barcelonaexplorers. [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://barcelonaexplorers.com/what-to-know-about-graffiti-in-barcelona/>
- Where to see stunning street art in Dubai. In: visitdubai. [online]. [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: <https://www.visitdubai.com/en/articles/guide-to-public-art-in-dubai>
- Women Leading Artistic Graffiti Growth in Istanbul. In: learningenglish.voanews. [online]. [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://learningenglish.voanews.com/a/women-leading-artistic-graffiti-growth-in-istanbul/4590332.html>

- Zákon č. 139/2001 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-139>
- Zákon č. 200/1990 Sb. Zákon České národní rady o přestupcích. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-200>
- Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník. In: zakonyprolidi. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Příloha 1 - Slovník graffiti pojmů

Writer - Tvůrce graffiti.

Tag - Writerův tag je jeho podpisem. Je to to, co tvoří jeho uměleckou jedinečnou značku. Jsou to nejjednodušší formy psaní a skládají se spíše z jednoduchého tvaru než z „bublínových“ písmen. Tagy často slouží jako základní obrys pro umělce, aby vytvořili složitější styly písma. Jsou nejčastější formou graffiti tvorby.

Ghost - Skvrna od barvy, která zbyla po špatně odstraněném graffiti.

Toy - Slovo popisující buď špatnou práci, nebo umělce bez dovedností, často nováčka.

Crew - Také se píše jako Cru nebo Krew, je skupina writerů, kteří pracují společně, obvykle v podobném stylu. Ačkoliv jejich činnost odráží chování gangů, jejich hlavním cílem je graffiti a ne kriminalita. Skupiny se často zapojují do velkých kolaborativních kousků, ale skupinový piece může provést i kdokoli ve skupině. Je-li zatčen jediný člen, může nést odpovědnost za společnou práci.

Piece - Piece je složitější forma než samotný tag. Obsahuje více barev a více detailů (3D efekty, tvary atd.). Práce vyžadují více času a dovedností a získávají více respektu od ostatních umělců.

Sketch - Skica, kreslena na papír, kterou writer trénuje svůj tag.

Chrom - Chrom je typ písma vyplněného stříbrnou aerosolovou barvou – stříbrná barva je neutrální a proto lépe vynikne na členitějších strukturách. Tento typ písma je rychlejší na provedení než barevné graffiti a lze jej často nalézt na ulici, podél železničních tratí nebo v tunelech metra. Ačkoli je často kladen důraz na čitelnost, chromy mohou být někdy i stylizované.

Bombing - (neboli throw-up) je kresba vytvořená zpravidla ve velmi krátkém čase „bublínovým písmem“ a odráží jméno crew nebo writera. Často jsou použity bravy. Nejoblíbenější jsou černá a stříbrná (bílá), žlutá a červená.

Wholecar - Graffiti, které pokrývá celou délku vagónu.

Biting - Kopírování stylu jiného graffiti umělce.

Mural - Nástěnné malby jsou také považovány za tzv. piecey, ale odlišuje je to, že muraly jsou často tvořeny na objednávku.

Cap - Je to tryska pro plechovku se sprejem. Různé typy aerosolových krytek se používají k získání různých efektů nebo stylů, od Thins, Rustos, až po Fatcap.

Blackbooks - Takto začínají všichni graffiti umělci vytvářet svůj styl. Blackbook je writerův skicák, ve kterém zkouší a skicuje své nápady, které později ztvární na budovu či vlak.